

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XII. évfolyam 142. szám
2008. december

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtatn és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

---

Gondolatok az örmény liturgiából

**„Isten, te megnyitod kezedet,
és eltöltesz minden teremtményt
irgalmassággal.
Neked adom magam teljes szívemből.
Te gondoskodj rólam és add meg,
amire szüksége van lelkemnek és testemnek
mostantól kezdve mindörökké!”**

Karácsony az ajándékozás ünnepe. Számunkra a legnagyobb ajándék Istentől az Ő irgalma minden teremtmény számára. Nekünk is illendő ajándékot adnunk: önmagunkat kell kegyelmébe ajánlanunk, s Ő nagyon jól tudja, mire van szükségünk. Adok-kapok, s ez így megy, de a hála útján kell lennie!

Dr. Sasvári László

**Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu**

Béres L. Attila

Ünnepi hangverseny az '56-os forradalom és szabadságharc áldozatainak emlékére

Ezzel a címmel hívogatta tagjait a Fővárosi Örmény Klub novemberi klubdélutánjára a Magyarok Házába, amelyen köszöntőt mondott *dr. Issekutz Sarolta*, a klub háziasszonya. A műsort a XI. kerületi Örmény Önkormányzat rendezte, *Harmath Kálmán* elnök is köszöntötte a vendégeket. A hangversenyen *Kirkósáné Magda Tünde* vibrafonon, *Kirkósa Péter* hegedűn, valamint *Arany Zsuzsanna* zongorán játszott a zsűfólásig megtelt Bartók terem közönségének. Műsorukban *Rahmanyinov: Vocalise*, *Hacsaturján: Adagio*, *Mozart: A-dúr hegedűverseny 1. tétele*, és *Albinoni: Adagio* műve szerepelt.

H. Bodó József, a könyv szerzője

H. Bodó József gyertyát gyújtott, így emlékezett a forradalomra, és miközben

Takács Bence

ben lobogott a gyertyaláng, bemutatta A hársfa virága című könyvét. Megtudtuk, hogy a 37. Magyar Filmszemle, az „ecseri tekercek” döntötték el, hogy személyes élményeit meg-

írja az 1956-os forradalomról és az azt követő megtorlás iszonyú gyakorlatáról. Életéről, családjáról, barátairól, sorstársairól szól H. Bodó József saját kiadásában megjelent kötet, hogy ne legyen „tolvajok martaléka” az '56-os forradalom. Az igényes kivitelű szép-irodalmi dokumentumregény tizenhat színes mellékletében közreadott dokumentumok egyúttal hitelesítik a történeteket. A könyv születésének története után a szerző átadta a szót *Bolberitz Zsófia* és *Takács Bence* előadóművészeknek, akik szemelvényeket, részleteket olvastak fel a könyvből, igen nagy átéléssel. Elhangzott a Magyar litánia, valamint Gyurkovics Tibor: Hazám című verse is. Számos hozzászólást követően a szerző a helyszínen dedikálta a könyvét, amelyet a könyvesboltok kereskedelmi hálózatában nem lehet kapni, viszont a

Bolberitz Zsófia

Kirkósa Péter

www.aharsfaviraga.hu honlapon megtalálható a könyvhöz kapcsolódó minden információ.

Zárszóként *dr. Issekutz Sarolta* kiemelte, hogy a klubban minden év októberében megemlékeznek az '56-os forradalomról – vendége volt a klubnak *Pongrátz Gergely*, a *Corvin* köz parancsnoka –, de első alkalom, hogy a forradalom és a november 4.-ét

követő megtorlás áldozataiért szólt a zene, az ünnepi hangverseny. A fátylavivőkre szükség van, akárcsak az emlékezés lángjára. Ezután a klub háziasszonya megköszönte a XI. kerületnek a rendezést, majd a decemberi programokról tájékoztatta a megjelenteket, amelyeket a füzetekben is közreadunk.

A rendezvényt követően *dr. Keszy-Harmath Péterné* által készített örmény ételkülönlegességeket kóstolhatták meg a klubban megjelentek.

Kirkósáné Magda Tünde vibrafonon, Arany Zsuzsanna zongorán játszott

A közönség

Pacsirtavár, avagy emberi sorsok a genocídium viharában

Különleges könyvbemutatónak szolgált helyszínül csütörtök este a Művészeti Múzeum (Bánffy-palota) Tonitza terme. Az olaszországi Padovából érkezett örmény származású Antonia Arslan író nő Pacsirtavár (La Masseria delle Allodole) című regénye került bemutatásra.

Arslan-nal ellentétben kevés szerző mondhatja el magáról, hogy első kötete már világhírűvé tette. Ő ugyanis a *Pacsirtavárnak* köszönhetően a világ számos országában vált nagyon rövid idő alatt ismertté. Népszerűségét és elismertségét mi sem igazolja jobban, mint a tények: regényét 14 nyelvre fordították le, csak Olaszországban 2 millió példány talált belőle gazdára, játékfilm is készült a könyv alapján, és művével 19 irodalmi díjat nyert. A regény egy gazdag örmény család történetét mutatja be az 1900-as évek elején lezajlott, örmények ellen elkövetett népirtás viharában. A magyar nyelvű változat a legfrissebb fordítása a könyvnek, és a marosvásárhelyi székhelyű Mentor Kiadó gondozásában jelent meg.

A vendéggel *Káli Király István*, a kiadó igazgatója beszélgetett. Elsőként a könyv kiadásának történetét vázolta fel. Elmondta: tavaly nyáron *Király Kinga Júlia* dramaturg, akinek szakterülete az olasz barokk színművészet, és *Káli Kinga* antropológus keresték meg azzal, hogy ráakadtak egy olasz nyelven írt regényre,

amely egy örmény család viszontagságos sorsát mutatja be, és amelyet érdemes lenne magyar nyelven is kiadni. Az igazgató beleegyezett, de elmondása szerint „nem tudtam milyen megpróbáltatások következnek”. Felvette a kapcsolatot a könyvet kezelő olasz ügynökséggel, és kiegyezett velük a magyar nyelvű kiadást illetően. A fordítás négy és fél hónap alatt készült el *Király Kinga Júlia* közreműködésével, aki a bemutató alkalmából a tolmács szerepét is elvállalta. Fordítóként gyakran utközött abba az akadályba, hogy nem tudott objektíven dolgozni a szöveggel, mert a műben bemutatott megrázó epizódok erős érzelmi reakciókat váltottak ki belőle is, akárcsak az olvasók többségéből.

Köztudott, hogy az író nő csak úgy tudta függetleníteni magát műve cselekményétől, a leírt borzalmaktól, hogy naponta csak megszabott terjedelmű szöveget írt. Szerzőként naponta írt három oldalt és ezzel befejezettnek tekintette feladatát, de mint érző ember végig együtt szenvedett a történet szereplőivel. Elmondása szerint a regény egy hosszú érési folyamat ered-

Csoma Botond könyvbemutatón vett részt

Csoma Botond képviselőjelölt részt vett a *Pacsirtavár* című, örmények elleni népirtásról szóló szépirodalmi mű bemutatóján a kolozsvári Bánffy-palotában. Elmondása szerint először az örmény népirtás témájával Franz Werfel: *A Musza Dag negyven napja* című művében találkozott. Különösen érdeklő a téma, ugyanis apai részről nagymamája örmény származású volt. „A politikusoknak és más közéleti szereplőknek mindent meg kell tenniük, hogy ilyen genocídiumok soha ne ismétlődhessenek meg a jövőben.” – szögezte le Csoma Botond.

Szabadság 2008. november 15. szombat

ménye, a történeteket, amelyek a regény alapját képezik, már egészen kislánykora óta ismeri rokonaitól. Három tényező együttese határozta meg, hogy részánta magát az írásra: örmény származása, a gyermekkorában hallott történetek és irodalomtanári szakmája, amelyen belül más szerzők regényírási módszereivel is foglalkozott. A végső szikrát egy örmény költő versei jelentették, ezek hatására elevenedett meg benne a teljes történet.

Ezután következett az est fénypontja: hagyományos örmény viseletbe öltözött énekesnő egy, az 1908-as örmény népir-tás viszontagságairól, borzalmairól szóló éneket adott elő a közönségnek, mintegy dalba foglalva a regény hangulatát, a leírt borzalmakat, a szereplők szenvedéseit.

Ezután *Káli Király István* újabb, a szerző-höz intézett kérdése következett: mi az ő üzenete ennek a világnak, amelyben napi rendszerességgel erőszakosan lépnek fel egyes népek és népcsoportok ellen, etnikai vagy faji megkülönböztetés alapján? Az író nő válasza az volt, hogy az ilyen jellegű megmozdulások háttérben bizonyos felsőbb politikai szervek állnak, amelyek egyének befolyásolásán keresztül próbálják gyümölcsöztetni ideológiájukat. Szerinte elsősorban ezeket a szerveket kell elítélni, nem szabad hagyni, hogy hatalomra jussanak és olyan eszméket terjesszenek, amelyekkel az embereket egymás ellen uszít-hatják. „A világban egyaránt jelen van

a rossz és a jó, a rossz az, aki népeket írt ki, és jó az, akiben felébredt valamit ez a könyv” – állította a szerző. Elmondása szerint a regény egyik fő kérdése: mi idézhet elő egy személyben olyan szintű morális romlottságot, hogy embertársa ellen a lehető legnagyobb gyűlölettel és agresszióval lépjen fel, megfossa anyagi javaitól, a végletekig megalázza, esetleg kioltsa életét – túllépve még egy szélsőséges esz-me határait is. Minden olvasónak ajánlja művét, mert szerinte a regényben szereplő család viszontagságos története hozzásegíthet, hogy morálisan is felnőjünk.

Végezetül *Antonia Arslan* köszönetet mondott a jelenlevőknek a részvételért, a Mentor Kiadónak, férjének, és nem utolsósorban azoknak, akik fáradságos munka árán lefordították művét. A rendezvényt *Káli Király István* szavai zárták: „még csak két napja ismerem *Antonia*-t, de máris egy örökkévalóságnak tűnik, és állítom, hogy rajta kívül senki más nem tudta volna így megírni ezt a könyvet”.

Potozky László

Szabadság – 2008. november 18.

Budapesten több helyen is bemutatták *Antonia Arslan: Pacsirtavár* című könyvét, nagy sikerrel. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület november 12-én du. 17 órakor találkozott a szerzővel a Károly körüti Alexandra Könyvesházban. Balról jobbra: *Lusine Hakobyan* (ének), *Szabó László* (duduk), *Király Kinga Júlia*, a könyv magyar fordítója, *Antonia Arslan* olasz író nő és *Kőrössi P. József* író

Bálintné Kovács Júlia – Moldován Lajos

A Lápos-völgyi örmények

(2. rész)

Moldován Lajos írását a Szolnok–Doboka megye monográfiájából és más forrásokból ki szeretném egészíteni.

A monográfiából megtudhatjuk, hogy Oláhláposbánya a vármegye legészakibb községe volt, és 1860-ban 39 fő lakta. Az ott élő családok között biztosan örmény származású a Moldovánon kívül a Buzeskö.

A bánya igazgatójaként a monográfia említi Lovag Berks Nándort, mint kohóhivatali főnököt, aki 1877-ben elhunyt. Lacheta Jánost a monográfia szerint, mint bánya és kohóhivatali főnököt alkalmazták 1878. szeptember 1-én, és a monográfia készítésének idején, 1898-ban is ő volt az igazgató.

A kutató-orvosról nagyon elismerő sorokat olvashatunk a monográfiában, Bátran hihetjük, hogy valódi örménymagyar tulajdonságokkal rendelkezett!

Oláhláposbánya egyik nevezetessége dr. Intze Béla Szolnok–Doboka vármegyei tiszteletbeli fő- és bányorvosnak 1893. június hó 1-én megnyitott *himlőnyiroktermelő intézete*, mely áll a fenyőerdők közt fekvő községben az oltó épületből a feldolgozó helyiségből. Melléképületei: a kísérleti istálló, kibocsátó hely és jégverem. Ügyvitele: beoltott állatok naplója, szétküldési könyv, szerda és szombat napon ingyenes beoltásban részesültek névjegyzéke, elismerő levelek füzet, állatorvosi vizsgálatot igazoló szemlejegyzékek, használati utasítások stb.

Dr. Intze e szakban való kitűnő képesítését a württembergi királyi központi oltóintézetben. Stuttgartban szerezte 1893-ban, hol a szabályszerű tanfolyamot hallgatta. Him-

lőoltóanyag termelésére az engedélyt ugyanez évben kapta meg a királytól.

Intézete, az e szakmában legtekélyesebbnek elismert *hollandi* minta szerint van berendezve és oltóanyag termelése is ennek megfelelő. Dr. Intze oltóintézete e nemben, hazánkban az *egyedüli*. Ugyanis a hólyagos himlő ellen védő oltóanyagot 6 hetestől fél évesig való legszebb és legerőteljesebb bornyúkon állítja elő és különös eljárás abban áll, hogy a bornyúkat nem az általában szokásos módon emberi himlőanyaggal, hanem eredeti tehénhimlővel = vakcina aviginalissal oltja {558.} be, és ennek magvát szakadatlan állat generációkon át fenntartva, minden emberi betegség csirájától teljesen mentes, legtisztább védőanyagot nyer. E szerint terméke nem a selejtes és felemás u. n. Retrovaccina, hanem a valódi tehénhimlő, vagyis tudományos néven Originalis Cowpox. Ennek jóságáról tanúskodik az ország különböző részeiből kapott orvosi és hatósági elismerő iratok nagy száma. 1896. március 1-től fogva: „*Védhimlőoltás, orvosi szakközlöny és oltóintézeti értesítő*” című alatt rendezés 24–46 oldalas évnegyedes közlönyt szerkeszt és ad ki, melyekben az oltóanyag előállításának, kezelésének módjai, erre vonatkozó kül- és belföldi jeles orvosok tapasztalatai s az oltáshoz szükséges utasítások, felszerelések ismertetései vannak. Az oltóanyag 0.10 gramm öt egyénre 60 fillér, 100 egyénre 8 korona. Tömeges oltáshoz 500–2000 személyre való is szállít.

A M. Kir. Honvédség nagy részét az innen szerzett anyaggal oltják be, s „elösmert jó-

ságú” törzsanyagából évente külföldre is nagyobb mennyiséget szállít ki.

A Kolozsvári Orvosi Egyetem hallgatóinak névjegyzékéből, ahonnan az ifj. Incze Béla születési dátumát vettem, az is kiderül, hogy volt neki egy évvel fiatalabb testvére József (sz. 1895. május 16-án), akivel együtt jelentkeztek a budapesti orvosi egyetemre 1914-ben, de a háború miatt meg kellett szakítaniuk a tanulmányaikat.

Mindketten Kolozsváron folytatták, József már 1917-től, Béla csak 1918-tól. József nem fejezte be az egyetemet, 1919-ben még hallgató volt, azután már nem. Béla 1923-ig volt hallgató 1924. június 24-én védte meg disszertációját.

Bélát Inczeként írták be, és apja is így szerepel, de József már apástól Intze lett!

És még valami: A kolozsvári örménymagyarokról szóló írásomban olvasható, hogy a Főter 4. szám alatt a tisztára örmény környezetben volt Incze Miklós orvos háza. Márpedig id. dr. Incze Béla Kolozsváron született. Valószínűleg anyai ágon voltak örménymagyarok, ha már Erzsébetbányán így tartották számon őket.

A Frátaiak

A Frátaik családhoz nemcsak jó barátsági kapcsolat fűzött – írta Moldován Lajos. Már Babula, – anyai nagyanyám – révén, de később apám üzleti kapcsolatai is hozzájuk kötődtek, lévén apám a „Frátaik Deszkagyár” egyik részvényese.

A Frátaiak hárman voltak: Kristóf, Elemér és Izabella.

Frátaik Kristóf fakitermelő vállalkozó lévén Tökésen lakott, egy Oláhlápos melletti kis faluban. Hamar megözvegyült, egyetlen kislányát, Ilonát Izabella nevelte Erzsébetbányán. 1930 körül Erzsébetbányára költözik, és öccse deszkagyárában dolgozik, mint platzmester (rönk átvevő). 1941-ben hunyt el.

Frátaik Elemér igen rátermett, kis köpcös emberke volt. Ő is fakitermeléssel kezdte, majd 1932-ben felépítette a deszka gyárát, de mellette működtetett egy kis üzletet és egy korcsmát is, amiket inkább húga, Izabella vezetett a háztartás mellett.

Elemér nem nősült meg soha.

A deszkagyár jól prosperált. Évről évre terjeszkedett, és mind több munkást alkalmazott. Reggeltől-estig a gyárban tartózkodott, amíg tehetett.

1948-ban a gyárát államosítják, nem kevésbé az üzletet és a korcsmát. A lakást is elvették, mindössze egy szobát és egy konyhát hagytak meg számukra, és ez a véget is jelentette. 1950-ben, illetve 1951-ben egymás után eltávoztak.

A Kristóf kislánya férjhez ment Boritz Bélához, akinek az apja főkönyvelője volt a bányakincstárnak, így a férj a „Munkás Szövetkezet” üzletvezetője lett.

Egy kislányuk született, Annuska, aki szellemi fogyatékos volt. 1992-ben találkoztam vele a templomban, éppen takarítás közben volt, legnagyobb csodálkozásomra rám ismert.

A valamikori nagy Frátaik háznak hírehamva sem volt már, helyébe két csinos téglapépület állott.

2000-ben az utolsó Frátaik, Nusika is elment. Kihalt a Frátaik család is.

A Bulbukok

A Bulbuk testvérek hárman voltak. A legidősebb fiú keresztnévét nem ismerem, már 1916-ban elesett az I. világháborúban, két lány gyermek maradt árván, Karola és Manyi (Mária). Ez a család eredetileg Désen lakott, az özvegy és az árvák hadi nyugdíjból éltek 1918-ig, amikor is a román állam megvonja a nyugdíj fizetését. Az özvegy, kézimunkázásból tartja el a családot. 1923-24-ben férjhez megy Petki Péter nagybányai származású hentes

mesterhez, és megszületik a harmadik lány, Etelka.

A házasság rövid ideig tart, a férj baleset következtében meghal. A legnagyobb lány, Karola férjhez megy Nagybányára egy Petki rokonhoz, odaköltözik, Manyi óvónőként kap munkát, míg Etelkát adoptálják az erzsébetbányai Bulbuk testvérek, Béla és Ilona.

Béla hentes és mészáros volt. Mészárszék és vágóhíd tulajdonos, Ilona húga a családi korcsmát vezette, meg a háztartást.

Hajdanán falun csak hétvégén árultak húst, nem lévén hűtőszekrény, így a mészárszék sem működött hét közben. Bélának lófogatai voltak, és hét közben rönkszállítással foglalkozott. Mindketten nagyon vallásosak voltak, Béla az egyháztanács elnöke, míg Ilona a Mária-kongregáció vezetője volt.

Béla 1936-ban elhunyt, de a vágóhíd és mészárszék tovább működött Ilona vezetése alatt, mert ekkor már az adoptált Etelka ellátta a korcsmai teendőket. Időközben Ilona elvállalta az öregedő Róm. Kat. plébános kósztolását.

1941-ben hirtelen elhunyt a Róm. Kat. plébános, és halála elindít egy aljas pletyka áradatot, amelynek értelmében a pap mérgezés áldozata lett volna.

Ki más lehetne az elkövető, mint a kósz adó? Persze mindez azért, hogy megszeresse a pap vagyonát!

Elindul a lavina, megtörténik az exhumálás, az eredmény negatív. Újabb kihallgatások, újabb exhumálás, az eredmény újra negatív.

Ilona, aki akkor már közel jár a 60 évhez, testileg-lelkileg összeroppan, és rövidesen meghal. A Bulbuk ház lakó nélkül marad. Az épületet, mint gazdátlan ingatlant az állam elveszi.

A Bulbuk név végérvényesen megszűnik Erzsébetbányán.

A Kiss család

A Kiss család a XX. században, annak is az elején került Oláhláposra, valami örökség folytán, mint egyedüli magyar család élt a teljesen románok lakta faluban.

A családfő Kiss János (domnu Janko) kisbirtokos volt, főleg erdőkitermeléssel foglalkozott

A kitermelt fát egy valamikori vashámorból átalakított fűrészüzemben dolgozta fel deszkává, és ott értékesítette a szomszédos falvakban, valamint a magyarláposi vásáron. Felesége gyermekszülésben meghalt, így kislányukat, Katalint Kiss Erzsébet, a János húga neveli, mint okleveles tanítónő, amíg az a kolozsvári Marianumba nem kerül.

Erzsébet 1941-ben tanítónői állást kap Erzsébetbányán, és ott is tanít 1945 végéig, amikor is felmondja az állását, hogy bátyját ápolhassa.

Kiss János ugyanis 1944 végén a „sziguranca” látókörébe kerül. Az a vád ellene, hogy segített a magyar csendőröknek a soha nem létező „partizánok” elfogásában. Mind gyakrabban kap meghívást a Dési Sziguráncára. 1945-ben több hetet tölt a sziguranca börtönében, ahonnan nagy betegen tér haza.

Sem orvos, sem gyógyszer. 1946 tavaszán meghalt, és rövidesen követte őt Erzsébet húga is.

Kató, János lánya állást kap Erzsébetbányán a bányakincstárnál. Ott ismerkedik meg Bényei?-vel, akivel házasságot köt, majd rövidesen beköltözik Nagybányára.

1961-ben, amikor anyám temetésén voltam, Oláhláposon átutazva még láthattam a Kiss kúria romjait. A melléképületek eltűntek, a kúria fele már összeomlott, az ablakok helyei üresen tátongtak.

A Kiss család is végleg eltűnt innen.

Folytatjuk

„... fűszerezve”

Nem egészen szakácskönyv! Már a címében is sejteti az „Erdélyi örmény konyha, fűszerezve” könyv. Összeállítója, szerkesztője, magyarázó szövegek szerzője: dr. Issekutz Sarolta. (Kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 11., Budapest 2008) A „fűszerezve” szó sejteti ezt – bár felsorolást nyerne a fűszerek is – a könyvben bőséges szellemi fűszert is találunk. Ha valaki azt kérné, mondjak valami sajátosat a magyar-örményekről, akkor először a nagyfokú származástudatot említeném. Ma sokan emlegetik az identitást (magyarosabbán: azonosságtudatot), de a származástudat ennél többet jelent. S a könyv bevezető fejezetei ezt szolgálják.

Persze azért a legtöbb helyet a receptek foglalják el, de érdekes a bemutatásuk. Az oldalak két harmadán egy-egy recept, az alsó harmad – díszes léniával elválasztva – kultúrtörténeti adalékok, sokrétűen bemutatva az erdélyi örménységet (pl. közmondások

örményül s magyarul, ünnepek, szokások stb.).

Igen köztudott, hogy az örmények gazdagították az erdélyi konyhát s most megtudjuk: mivel. Ez egy másik sajátosság, amit említenék. S egy gyakorlati haszon: a recepteket ki lehet próbálni!

A szokásostól eltérő könyvformátum, igényes kivitel s tartalom, a sok fotó felhívja magára a figyelmet. S bár ismeretterjesztő-népszerűsítő jellegű a könyv, a benne levő lábjegyzetek meg irodalomjegyzék emeli a tudományos értéket is.

Milyen műfajba lehetne sorolni a szóban forgó könyvet? Mivel a néprajz tárgya az úgynevezett népi táplálkozás is – figyelembe véve sokrétű tartalmát – a néprajzi irodalomhoz sorolnám. Már csak azért is, mert mondhatni, teljes képet kapunk, még ha ízelítő jelleggel is, az erdélyi (s mai Magyarországra került) örményekről. Mondhatnám: bevezető jellegűt!

Dr. Sasvári László

Kósztoló a könyvből

Diós-mazsolás kalács (Dári)

Hozzávalók: 5 dkg élesztő, 1 kg liszt, 5 dl tej, 2 tojás, 3 tojássárga, 20 dkg olvasztott vaj, 15 dkg porcukor, 15 dkg mazsola, 10 dkg apróra vágott dió, só

Elkészítése: Az élesztőt megfuttatjuk cukros tejben, összedolgozzuk a liszttel és fél liter tejjel. Meleg helyen kelesztjük. Bele vegyítjük az egész tojást, tojássárgákat, olvasztott vajat, a mazsolát, a porcukrot, az apróra vágott diót, csipetnyi sót. Jól kidolgozzuk, és két órán át kelni hagyjuk. Elosztjuk 8 részre, ezeket egyformára kisodorjuk, megcsavarjuk és két négyes fonatot készítünk, megkenjük a tojások fehérjével, meghintjük dióval és mazsolával. Sárgás barnára sütjük.

Megjegyzés: Karácsonyi sütemény, *dári* annyit jelent, mint *év*.

Sylvester Lajos

Ojtoz völgye a hadak útján

2. rész

**A faipartól a szoborállításig
Bereck – Ojtoz - Kommandó három-
szögben**

Konstancáról miután leszereltem hazakerültem Bereckbe. Textildiplomával a faiparhoz szegődtem, az erdőgépesítéshez. A textilszakmában nem is dolgoztam semmit.

Amikor Bereck, Kovászna Kézdivásárhely központtal egyesült, akkor bekerültem Kézdire. Három évet dolgoztam, s onnan az Autószállítási Vállalathoz mentem. Én voltam a szállítási osztály főnöke. Tíz évig. Aztán ismét Bereck következett. Két évig a szövetkezetnél elnökösködtem.

Mikor az iskolában a kilencedik és tizedik osztályt beindították, akkor átmentem oda oktatómesternek. Így kerültem a tanügybe 1967-ben.

Többször vettem részt továbbképzésen. Kolozsváron, máshol. A tanügyben maradtam egészen 1990-ig, amikor nyugdíjaztattam magamat. Két évvel hamarabb mentem nyugdíjba, karkedvezményel. Családot 1955-ben alapítottam. Feledségem Ojtozban volt óvónő. Otlétünk alatt született két fiúnk. A traktorok, sodronypályák, a vállalat lovai tartoztak az erdőgépesítéshez, és az autószállítás.

Három évig éltünk Ojtozban. Kiss Feri volt az igazgató az iskolában. Kulturális vonatkozásban igen jó élet volt akkor Ojtozban. Volt táncszoportunk, színdarabokat tanultunk be, volt futballpálya, mozi. Lévén munkásközpont, külön ellátásban részesült a falu. Sok volt az erdei munkás. Működött a

két sodrony, a Caşin-i és a Berecki, ez 7,3 km, a Caşin-i hat kilométer hosszú volt. Ez is hozzánk tartozott. Rönköt, méterfát szállított. A rönköt lánccal kötötték fel, a méterfát csillébe rakták. Akkor építettük a vadászkastély felé az országutat. Az autószállítás is hozzánk tartozott.

Mikor Kézdire kerültem, akkor Kommandó, a kommandói Sikló is a miénk volt. Az egész keskeny vágányú vasúthálózat.

A kultúrával szerettem foglalkozni. Zenekart alakítottam, játszottam is benne. Tangóharmonikával. Édesanyámnak zongorája volt, neki voltam a tanítványa. Tőle ragadt rám a zene szeretete. Éjjeli zenét adtunk, jó társas élet volt. A faipari vállalat tisztviselői mind fiatalok voltak. Kézdivásárhelyen az erdészeti végzetek. Jó kollégák voltak.

Nyugdíjasként a Gábor Áron Alapítvány élén

Mikor nyugdíjba vonultam, ellaposodottnak láttam a kulturális életet Bereckben. Orbán Árpád volt a megyei tanácselnök. Berecki születésű. A faiparban is dolgozott, s engemet jól ismert.

– Na, gyerekek, most van rá lehetőség – mondta –, kellene egy Gábor Áron szobrot állítani Bereck főterére.

Bartha Mihály volt a polgármester. Össze is hívtunk 50 alapító tagot az iskola termébe, és megalapítottuk a Gábor Áron Alapítványt. Engem választottak elnöknek.

Ha már elvállaltam, akkor lelkiismereti kötelességemnek tartottam a munkát.

Annál is inkább, mert már 1899-ben próbálkoztak Bereckben maradandó emléket állítani Gábor Áronnak. Az akkori szoborbizottságnak anyai ági nagyapám, Hankó Aladár is tagja volt. Úgy tervezték, hogy Gábor Áron születésének 100. évfordulóján avatják majd a szobrot. 1814. november 27-én született. 1914-ben készültek az évfordulóra, de közbejött az I. világháború, s ez megzavarta a szoborállítást.

A második próbálkozás 1943-ban volt. Akkor apai nagyapám volt a szoborbizottság egyik tagja: Khell Bogdán. Később apám, Khell László folytatta. Ezt viszont a II. világháború zavarta meg.

A harmadik generációra maradt a szoborállítás feladata: ránk.

A szobor ifjú Vargha Mihály szobrászművész munkája. Ez az első nagyobb méretű szobor, amit alkotott. 1992-ben megalakultunk, és rá egy évre kül- és belföldi támogatók segítségével sikerült leleplezni a másfél ember nagyságú, 1200 kg súlyú bronzszobrot.

A szobor pályázatra készült. Petrovits István ágyúval ábrázolta Gábor Áront. Vargha Mihály egy határozott ujjmutatással néz a földre: ez a szülőfölded, ne hagyd el! Ez az üzenet nagyon fontos volt, mert már '90 előtt megindult Erdélyből a tömeges exodus. A zsúri ezt a szobrot látta a legmegfelelőbbnek, s így kapta Vargha a megbízatást.

Gábor Áron Bereckben ágyút nem öntött. Az itt maradás és a szülőföldhöz ragaszkodás ezért részesült előnyben. A szobor az „Itt élned, hálnod kell” gondolatát jeleníti meg.

A szoboravatást Bodó Csilla Márta verssel köszöntötte, mintegy megindokolva a zsúri választását:

CSAK ÚGY, ÁGYÚ NÉLKÜL

*Az új világ tétova képsorába
beleálmodtuk Őt.*

*Kötényben, székelty harisnyában,
talán parádés egyenruhában?*

Haranggal? – Harang nélkül?

Ágyúval? – Nem, jobb anélkül!

Új idők, új hámorára.

Félvállra vetett pórkabátba.

— Csak szerényen: Úgy álljon Ő!

Csak a szeme, s férfiass tartása

buzdítson ébren maradásra,

csak a keze, s lefelé intő ujsa

szóljon rá minden távozóra:

Maradni kell! Mi itt születünk!

Tudás és türelem lett a fegyverünk

... s az új világ változó képsorába

jövőt álmodunk ősi példára.

Jövőt, békés, alkotó céllal,

fegyver nélkül, inkább haranggal.

Haranggal, mely nem lehet néma,

s nem változhat ágyúgolyóra.

Kellemes, búgó hívása

jelszavunk lesz! Csak összetartásra.

Bereck, 1991. július 2.

Szobor után emlékmúzeum

Khell Ödön: A szoborállítás után pályáztunk Magyarországon az Illyés Közalapítványhoz. Kaptunk annyi támogatást, hogy meg tudtuk vásárolni egy falusi házat. A Dombi Béla bennvalóját vásároltuk meg. Telekkönyvileg is az Alapítvány nevére írtattuk. Arra is gondoltuk, hogy a ház kicsi, jó lenne, ha létre tudnánk hozni szálláshelyet is az idelátogatók számára. Jöjjenek a diákok, a cserkészek, a turisták, hogy ismerkedjenek Gábor Áron szülőföldjével. Ismét pályáztunk az Illyéshez, s a jóváhagyott másfélmillió forintból megvásároltuk a téglát és a cserepet. A terveket a megyei

tanács tervező igazgatósága készítette el. Ingyen. Orbán Árpád volt a tanácselnök. Utána az Illyéstől mindig elutasító választ kaptunk. Helyben topogtunk.

Akkor lépett közbe a hódmezővásárhelyi önkormányzat, s baráti kapcsolatok révén nyújtottak segítséget, hogy az ügyet elmozdítsák a holtpontról. A Johannita Szeretetszolgálat segített. Így született az Ifjúsági Turisztikai Fogadó.

Jelenleg 30 fiatal el tudunk szállásolni, van konyha, ebédlő, központi fűtés. Egyszer kaptunk 5 ezer eurót, másszor 3 millió forintot a hódmezővásárhelyiektől, és felszereléseket is hoztak. A konyhafelszerelést, edényeket, bojleret, matracokat tőlük kaptuk, a villanyhálózat megépítéséhez szükséges anyagot is. Jöttek a szakemberek.

Helyi hozzájárulásként a tanácsot kell megemlíteni. A faanyagot ők biztosították.

Sajnos nincs egy alkalmazottunk, aki az épületegyüttes gondját viselje. Önkéntes adminisztrátorunk van. Handra Levente vállalta ezt a feladatkört, de fizetés nélkül ezt a nagy volumenű munkát sokáig nem végezheti senki. Meg kell oldani ezt a kérdést is. Mosni, takarítani kell a vendégek után.

Sokat segített a budapesti Hadtörténeti Intézet is, s az Öntöde Múzeum. Ők egy vándorkiállítás teljes anyagát adományozták nekünk. Képekben mutatják be Gábor Áron születésétől haláláig az életutat. Ez az anyag több magyarországi városban megfordult, a Gábor Áron szobor avatására érkezett Bereckbe. Az eseményt együtt szerveztük. Ez az anyag a Gábor Áron kiállításon egy szobát megtölt. Nem csak a berecki emlékeket tartalmazza, hanem Bodvajt, Kis János sepsiszentgyörgyi ágyúöntő műhelyét, a kökös emlékművet, az eresztevényt és a Nagyvarjasi Oláh Sándor kézdivásárhelyi

szobrát is, amelynek a hazahozatalát neked köszönhetjük. Másképp ez a szobor elkallódott volna.

A második szobában 1848-49-cel általában foglalkozunk. Itt vannak szobor makettek is. Ezek a Székely Nemzeti Múzeum padlásáról kerültek elő. Kónya Ádám, igazgató jóvoltából. Ezek az 1943-as pályázat szobortervei. Sepsiszentgyörgyön a Gábor Áron térre került volna valamelyikük. Jellemző módon ez ma Mihai Viteazul-tér. Aztán van egy harmadik szobánk: Magyarország 1000 ezer éves fennállásának a legfontosabb mozzanatait idézi.

Van egy ágyúnk is. Budapesten, az Ellenállási Szövetség és a Hadtörténeti Múzeum segítségével a mosonmagyaróvári öntödében készült az ágyúcső. A méretei azonosak a Gábor Áron-féle ágyúcsőjével. A technikai utasításokat a Hadtörténeti Múzeum bocsátotta az öntők segítségére. Önsúlya 380 kiló. Két alezredes hozta át kisbusszal. A szállító eszközt is a Hadtörténeti Múzeum biztosította. Ünnepélyes keretek között adták át az Alapítványnak. Az aljat – a mozdonyt – a gelencei 18-as Hagyományörző Zászlóaljtól kaptuk. Minden március 15-én ezzel vonulunk fel Kézdivásárhelyen, Felső-Háromszék legnagyobb ünnepségén. Gelence is kapott egy ilyen ágyúcsövet – eddig fából esztergált ágyúcsővel vonultak fel -, így most két az eredetinek hasonmását csodálják meg az ünneplők szájai.

Kiadványaink is vannak, a pénzügyi nehézségek ellenére. Tibád Sándor a *Templom és iskola* kötetének a kiadását a budapesti kereskedelmi iskola tantestülete vállalta. Hódmezővásárhely a *Dörögnek a hídfőn a székely harangok* című kötet kiadását támogatja. A harmadik kötet *A székely őrnagy szülőföldjén*. Ennek a nyomdai költségeit dr. Páll Andor

berecki vállalkozó finanszírozza. Ez a három kiadvány nagyjából bemutatja az Alapítvány tevékenységét is.

Turisztikával is foglalkozunk. Az Ifjúsági Turisztikai Fogadó beszédes név. Azok a fiatalok, iskolások, akik ismerkedni akarnak a Gábor Áron kultusszal és a környék történelmi nevezetességeivel egy nap alatt szinte semmit sem látnának. Ezért úgy döntöttünk, hogy ötnapos csillagtúrát ajánlunk. Ebben az első nap Bereck ismerete, Ojtoz, Sósmező, s az ezer éves határ megtekintése és megismerése szerepel. Ojtozban megtekintik a II. világháborús emlékeket. Ezt követi a gelencei műemléktemplom felkeresése. Zabola, a Csángó Múzeum, Csomakőrös és Zágón foglal le egy másik napot. A harmadik nap Bálványosfürdőre, a Szent Anna-tóhoz, a Büdösbarlanghoz és Torjára látogatnak. Ezt követi majd a Csernátoni Tájmuzeum – ez olyan gazdag, hogy egy egész délelőttöt igénybe vesz. Kézdivásárhely nevezetességei sem maradhatnak ki, Eresztevény, Kökös, Sepsiszentgyörgy

sem. Ezek olyan fontosak számunkra, hogy a kiadványainkban is együtt szerepelnek Bereckkel. A kalauzolás ingyenes. Ha kosztolni akarnak, bepótolnak a konyhai költségekbe, s adományként a szállásért is juttatnak valamit. Szezenban a szállásigény elég nagy. A hódmezővásárhelyi diákcsoportok ingyen szállnak meg. Ők hozták létre az ifjúsági fogadót. 1990, a romániai fordulat után Bereckben felerősödött a Gábor Áron-kultusz. Ennek kimunkálásában a helybeliek támogatása, szervező készsége mellett rendkívüli szerepet vállaltak a messziről, Hódmezővásárhelyről, Budapestről, Salgótarjánból és máshonnan érkező támogatók, támogatások. Mindennek a „mozgatórugója” Khell Ödön, aki kis idő híján két évtizede éjt-napot egygyé téve építi a maga és a nagyközség Gábor Áron centrikus birodalmát.

(Megjelent: *Kárpátok délkeleti átjárójának régi és új keletű története* – Charta Kiadó)

Gyűjtés

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület adományokat gyűjt a szerbiai Eleméren Kiss Ernő aradi vértanú által építtetett, Szent Ágoston tiszteletére felszentelt római katolikus templom tatarozási munkálataira. E templom szentélye alatti kriptában nyugszik Kiss Ernő. A templom a nagybecskereki római katolikus plébániához tartozik, amely a renoválási munkálatokat irányítja, fogadja az adományokat. A templom külső tatarozása magyarországi támogatásból elkezdődött, azonban annak befejezésére nincs anyagi lehetőség. Összefogással sikerülhet, hogy a magyar szabadságharc leverésének 160. évfordulójára a templom felújítása megvalósuljon. Adományokat az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Budapest Bank Rt.-nél vezetett 10100792-72594972-00000007 számú számlájára lehet átutalni. Kérjük a megjegyzés rovatban feltüntetni: „Eleméri templom tatarozására”.

* * *

A Budapesti Örmény Katolikus Plébánia múzeuma felújításának befejezéséhez adományokat várunk a Plébánia múzeumi felújítási célra nyitott 11707024-20465157 bankszámla számra. Kérjük a megjegyzés rovatban feltüntetni: „Örmény katolikus múzeum felújítására”.

Száva Alex (Mauritius)

Őseink nyelve

I. rész

Az nem titok, hogy manapság Erdélyben már senki sem beszél örményül. De az erdélyi örmények mai utódainak általában csak elég homályos elképzelése van arról, hogy mikor és hogyan halt ki őseink nyelve. Vajon a szépszüleink, vagy a dédszüleink beszéltek-e még az örmény nyelvet? Ha beszéltek, akkor anyanyelvüként beszéltek, vagy csak az iskolában megtanulták? És milyen nyelvet tanultak meg az iskolában? Valamilyen irodalmi, számukra idegen nyelvet, amelyet a papok hoztak magukkal Velencéből, Konstantinápolyból? Beszéltek-e az őseink egyáltalán örményül, amikor bejöttek Erdélybe, vagy kipcsák-örményül beszéltek?

Eltűnt az örmény népnyelv már századok óta, már a krimi tartózkodásuk alatt, vagy Moldovában, vagy még előbb, a 16., 17., 18. vagy 19. században?

Nem csoda, hogy a magyarörmények közül aligha tudna valaki biztonszággal válaszolni ezen kérdésekre, mégha egyébként sokat tud is az ősi hagyományról. Az erdélyi-örményekkel kapcsolatos szakirodalomban csak viszonylag kevés információt kapunk ehhez a témához. Még Szongott Kristóf is, aki a hazai örmények történetét, kultúráját, szokásait, termetét, konyháját stb. részletesen leírja, nagyon keveset mond az erdélyi örmények nyelvéről, a terjesztéséről, a helyzetéről. De mindazonáltal lehet érdekes adatokat megtudni a könyveiből, sokszor idéz az okiratok eredeti örmény szövegéből, örmény népmesékkal, népdalokkal és közmondásokkal bőven példát ad az erdélyi ör-

mény nyelvjárásból. Más, külföldi forrásokban is sok minden tudnivalót találunk nyelvi tekintetben az őseink krimi, lengyelországi és moldvai tartózkodásával kapcsolatban, és az erdélyi-örmény nyelvjárásról. Az osztrák-magyar monarchia népszámlálási statisztikáiból is sok érdekes részlet kiderül úgy, hogy a sok kis elemből egy félig-meddig értelmes képet állíthatunk össze. Már évek óta foglalkozom az erdélyi-örmény nyelvjárással, amelyet elég jól értek és beszélek már, de nem vagyok sem nyelvész, sem armenológus, a nyelvi kutatásomat csak amatőrként végeztem. Ezért nem zárom ki annak a lehetőségét, hogy tévedhettem egy-két dologban, különösen azon esetekben, amelyekben biztos adatok híján kénytelen voltam csupán következtetéseket levonni. De végül ennek a cikknek nem célja valamilyen tudományos munkát bemutatni, hanem betekintést nyújtani az olvasónak erről a homályos területről.

A diaszpórában élő örmények helyzete nyelvi szempontból elég bonyolult. Az örmények olyan kozmopolita helyen telepedtek le, ahol több nemzetiséggel érintkeztek úgy, hogy sokszor a saját nyelvükön kívül nemcsak a befogadó ország hivatalos nyelvének hatása alá kerültek, hanem a szomszédaik, kereskedelmi partnereik is befolyásolták nyelvüket. Manapság sok esetben csak találgatni lehet, hogy egy bizonyos örmény közösség tagjai közül ki, milyen nyelven fejezi ki magát legjobban. Találtam például a bejruti örmények kö-

zött is olyanokat, akik már egyetlen örmény szót sem tudtak, csak arabul beszéltek, és találtam olyanokat is, akik az örmény, az arab, és még török nyelven is perfektül kifejezték magukat, amelyet a nagyszüleiktől tanultak, akik még mindig, 70 év után, hogy Törökországot elhagyták „inkább törökül beszélnek otthon”. Ha esetleg az amerikai iskolába is jártak, akkor emellett a nyelvek mellett még angolul is beszéltek, igazi amerikai akcentussal. És valamennyien ugyanahhoz a generációhoz tartoztak! Az egyiptomi örményeknél majdnem minden nemzedék más nyelven beszélt. Az örmény nyelv hol eltűnt, hol visszajött, aszerint, hogy milyen szoros volt a kapcsolat az anyaországgal, vagy más örmény kolóniákkal, és milyen volt a politikai és társadalmi helyzet (kisebbségi jogok, iskolák, identitás, stb.). A mi őseink esetében hasonlóak lehetnek a körülmények. Ezért soha sem lehetünk egészen biztosak abban, hogy a nemzedékekben, melyik személy, milyen helyen, milyen nyelven beszélt. De egy bizonyos határig szabad levonnunk következtetéseket a meglévő adatokból.

A hagyomány szerint az őseink a krimi félszigetre a 13. század második felében (talán még később) érkezhettek meg, ahol számos nemzetiséget találtak. Olaszok, görögök, zsidók, mongolok, tatárok, katalánok, oroszok, grúzok mind egymás mellett éltek ebben a nemzetközi, kereskedelmi központban, de mindenekelőtt: örmények, akik ott már 100, 200, sőt 400 évvel azelőtt letelepültek, olyan nagy számban, hogy a krimi félsziget „armenia maritima” név alatt vált ismertté.

Vajon milyen nyelven kommunikáltak ezek a népek? Olasz-latinul? Görögül?

Nem tudjuk. De a kipcsák (krimi-tatár) nyelv egy jelentősebb szerepet játszhatott. Az örményeknek egy része annyira hozzászokott ehhez a nyelvhez, hogy anyanyelvüként elfogadták az eredeti örmény felhagyásával. Így keletkezett az úgynevezett kipcsák-örmény nyelv, amely nagyjából rendes kipcsák, de örmény betűkkel írva, és néhány örmény kölcsönszóval. De hibás elhinni, hogy az örmények mind lemondtak volna az anyanyelvükről! Elképzelhető, sőt valószínű, hogy a krimi örmény közösségen belül több csoport létezett egymás mellett, a már 300 év óta ott élők biztosan különböztek sok tekintetben az újonnan érkezettektől, a kaffai nagykereskedők a vidéki földművesektől (örmény földművesek is voltak!).

Hogy az örmények közül kik azok, akik a kipcsák nyelvet beszéltek, nem egészen világos. Úgy látszik, hogy inkább azoknál volt népszerű, akik az első bevándorlási hullámmal érkeztek. Az utána jövők egy része követte az előzőket nyelvi tekintetben, de más része viszont re-armenizálta a kipcsák ajkú örményeket. Mindenesetre örmény csoportok hozták magukkal az örmény-kipcsák nyelvet Lengyelországba, amikor nagy számban a krimi félszigetről átköltöztek Lvovba, Kameniec-Podolszkijba és más helyekre, ahol virágzott ez a nyelv egészen a 17. századig. Más lengyelországi örmény kolóniákban, Besarábiában, Moldovában a kipcsák-örmény nem játszott fontos szerepet.

Nem tudni pontosan, hogy mikor hagyták el őseink a krimi félszigetet és költöztek át Lengyelországba. Azt sem tudjuk, hogy hány év múlva vonultak tovább Moldovába. De hogy Lengyelországban kipcsák-ajkú örményekkel is szoros érintkezésben voltak, ez biz-

tosnak tűnik. Azonban nem valószínű, hogy őseink többsége azokhoz tartozott, és az sem biztos, hogy a kipcás nyelv egyáltalán befolyásolta volna őket. Moldovába való beköltözésük zömmel örményül beszéltek, és saját (örmény) nyelvjárásukat hozták magukkal. Semmi sem mutatja, hogy az őseink többsége valaha egyáltalán a kipcás-örmény nyelvet használta. Az erdélyi nyelvjárás majdnem azonos a lengyel-galicziai és a moldovai örménnyel (ez az erdélyi-moldovai-lengyel dialektus ARDIAL név alatt ismert a nyelvészeti szakirodalomban) és feltűnően közel áll a Nor Nachicsevan-i (Rostov na Donu) nyelvjárásához. A Nor Nachicsevan-i örmények a 18. században Rostov-na-Donura települtek át a krimi félszigetről, és magukkal vitték a régi krimi örmény nyelvjárás (a mai krimi örmények csak később kerültek a Krímbe, – Törökországából).

Ez a rokonság a Nor-Nachicsevan-i és az erdélyi nyelvjárások közt mutatja, hogy az „ardial” az őseink eredeti népnyelve, amelyet már Kaffában beszéltek és egészen a 20. század első évéig fenn tartottak. Hogy a kipcás hatás nem nagyon lehetett erős, abból is látható, hogy az „ardial”-ban sok perzsa, arab, török, szláv, román és végül magyar eredetű szó akad, de alig egy-két tatár szó. Az erdélyi örmény családok nevei közül csak egyetlen egy akad (Khel), ami tatár eredetű.

A Moldovai örmények természetesen állandó kapcsolatban voltak a lengyelországi testvéreikkel és a sok lengyel-örmény család között, aki később Lengyelországból Moldovába és Erdélybe is átköltöztek, kipcás nyelvűek is lehetnek. Ebből magyarázható, hogy egy kipcás-örmény zsoldárkönyv is került

Szamosújvárra, (Moldovában egyetlen kipcás-örmény iratot sem találunk!). Igaz, hogy az „ardial”-ban található sok török szó részben kipcás eredetű is lehet –, mert a kipcás nyelv elég közel áll a törökhöz –, de épp azok a kipcás szavak, amelyek jellegzetesek a kipcás-örmény nyelvben, nincsenek az „ardial”-ban. Számos oszmán-török szót találunk benne, amely biztosan nem kipcás eredetű. Nem valószínű, hogy a kipcás-örmény jelentősebb szerepet játszott az őseinknél, és ha mégis beszéltek azt, akkor csak a rendes örmény mellett használhatták, és nem helyette. Ellenben a szláv nyelvek igen befolyásolták az „ardialt”, ugyanis sok szláv eredetű szót tartalmaz. Sok nem csak a kereskedelem köréből vett (pl. ezlot = forint, zapisz = váltó), de a mindennapi köznyelvhez (pl. uzsem = mar, szlobod = szabad, megengedett) tartozó szó. A számos szláv -vics, -szki végű családnevek is tanúskodnak a jelentős lengyel, orosz és rutén hatásról. Hasonlót lehet a török nyelvről is elmondani. Annyira befolyásolta az „ardialt”, hogy valószínűnek látszik, hogy az őseink (vagy még a krimi tartózkodásuk alatt, vagy később, Lengyelországban vagy Moldovában) Törökországgal nemcsak csupán kereskedelmi kapcsolatot tartottak fenn, hanem jól beszéltek a török nyelvet. Talán bizonyos csoportjaik ezt a nyelvet naponként használták úgy, hogy sokan még a nevüket is törökre fordították. A tipikus török -dsi képzőt, amely „készítőt, csinálót” jelent, befogadták az „ardial”-ba is (pl. pusztadsi, szurugdsi, kreksmardsi), amelynek a szókincse sok török és (esetleg a törököktől átvett) arab szót tartalmaz. Említettem már, elképzelhető, hogy ezeknek a szavaknak egy része valóban nem tö-

rök, hanem kipcás eredetű, ám ezt egy turkológusnak kellene eldöntenie. De talán a legerősebb hatás az oláhé lehetett. Az őseink két és fél századot töltöttek Moldovában (a lengyelországi örmények Moldovába való beköltözése nagyjából két hullámban történt meg, 1407-ben és 1418-ban). Igaz hogy időnként pogromok alatt szenvedtek és nehéz időket éltek át, de tévedés azt hinni, hogy csupán ideiglenes lakhelyüknek tekintették Moldovát. Az örmények igen fontos szerepet játszottak a Moldovai állam alapításában, közgazdasági életében és politikájában. A moldovai fejedelmek egyike örmény származású volt. Legalább hét várost örmények alapítottak. Az örmények az otthonukat remélték ebben az országban és még az erdélyi beköltözés után is sokáig az „ergir” (ország) szó alatt egyértelműen Moldovát értették „anyaországuknak”. Nem csoda, hogy 250 év múlva egészen elrománosodtak, román neveket használtak és a román nyelvet legalább olyan jól beszéltek, mint az örményt. Természetesen sok román szót találunk az „ardial”-ban is.

Az őseink többsége 1672-ben költözött be Erdélybe, ahol kénytelenek voltak – minél előbb, annál jobb – az új befogadó ország nyelvéhez alkalmazkodni. Vagy inkább: a nyelveihez, mert aki sikerrel akart járni a kereskedelemben és képes lenne a hatóságokkal tárgyalni, annak nem csak a magyar nyelvet kellett megtanulnia, hanem sokszor a németet és a latint is. Feltételezzük, hogy általában elég gyorsan megtanulták ezeket a nyelveket, amiről régi levelek is tanúskodnak.

Néhányan már pár év múlva olyan jól és elegánsan fejezték ki magukat magyarul

és németül, mintha anyanyelvként beszéltek és írták volna ezeket. Természetesen nem mindenki számára volt fontos egyformán a nyelvtudás. Aki Szépvízen, Gyergyóban vagy Besztercén egy nem örmény többség közösségben lakott, aligha élhette túl anélkül, hogy ne tudjon jól magyarul, vagy németül. Hasonló mondható el a kereskedőkről, akiknek tevékenységei az egész országra, vagy még külföldre is terjedhetett. Ellenben egy szamosújvári vagy erzsébetvárosi kisiparosnak, aki kizárólag örmény környezetben élt és dolgozott –, különösen a háziasszonynak –, nem volt annyira szüksége magyarul megtanulnia. (A szamosújvári leányiskolában csak 1830-ban vált kötelező tantárgygyá a magyar nyelv.) Pár szó a magyar nyelvből elég lehetett, a paraszttal vagy a cigányasszonnyal románul is beszélhetett, amikor zöldséget vásárolt, mert ezt a nyelvet nem felejtették el a beköltözés után sem, sőt még sokáig anyanyelvi szinten beszéltek családi körben is! 1719-ben Verzereszkul hagyatékáról szóló (szamosújvári) leltár eredeti szövegét románul szerkesztették, a 18. század 20-as éveiben a szamosújvári örmény asszonyok románul tiltakoztak a gyulafehérvári katolikus kanonok ellen.

„Cse aj adus?” (Mit hoztál?) Ezekkel a román szavakkal üdvözli a 18. században keletkezett örmény „kereskedők dalá”-ban az örmény háziasszony a férjét, és Govrig Gergely atya megmagyarázza a lábjegyzetben, hogy „oláh volt a népszerű nyelv”. Nem csoda, hiszen a kétszáz éves moldovai tartózkodásuk után az örmények Moldovát otthonuknak tekintették. A román nyelv ugyanolyan szerepet játszhatott náluk, mint később a magyar nyelv a 19. század vé-

gén, amikor már 200 év eltelt a beköltözésük óta. Erdélyt még a 18. században sokan inkább ideiglenes megoldásnak tekinthették. A családi kapcsolatok a moldovai örménységgel még szorosak voltak, az ottani politikai és gazdasági helyzet fejlődését figyelemmel kísérték és még sokáig csupán egy jó alkalomra vártak, hogy visszatérhessenek a régi otthonukba. Végül is sokan voltak, akik valóban visszamentek. Az sem segített, hogy Erdélyben a honfűsítés ügye nagyon elhúzódott a szászok és székelyek ellenállása miatt, akik „kancsal szemmel nézték az örmények bol-

dogulását”, (csak 1840-ben, 168 évi itt lakás után ismerte el az országgyűlés honfiaknak az örményeket!). Ez sokáig akadályozta, hogy az örmény megvesse a lábát és beleolvadjon a magyarságba. Időközben megtanulták a magyar nyelvet és igyekeztek az állam és a magyar nemzet iránti lojalitásukat bizonyítani. De az örmény nyelv (esetleg a román mellett, legalább eleinte) maradt az igazi anyanyelvük, amelyen a legjobban tudták kifejezni magukat, és amelyen leginkább írtak és beszéltek, nagyjából a 18. sz. végéig.

Folytatjuk

100 év

Édesanyám 100 éves lett. November 1-jén, Mindenszentek napján ünnepelte születésnapját. A múlt században, 1908-ban született Kolozsváron. Bizony régen volt. Nemcsak az idő mély nyomait látom kicsiny testén, hanem tudom, mennyi minden történt az óta a magyarok történelmében. Sajnos főleg rossz.

Édesanyám Apja Báró Jósika Aladár, aki a magyarság számára oly végzetes első világháború kitérését sem élte meg, nagyon fiatalon távozott az élők

Kabdebó Lászlóné Antal Erzsébet Kolozsváron, 1908. november 1. napján született. Banki tisztviselőként dolgozott, majd a Szövetkezet Divatházban a Gyermek osztály vezetője volt. Férje: Kabdebó László (Marosvásárhely 1909 – Kolozsvár 1993) az Erdélyi Mezőgazdasági Egyetem főkönyvelője, majd a Bolyai Tudományegyetem gazdasági igazgatója volt.

A Százéves Kabdebó Lászlóné Antal Erzsébet és fia Kabdebó János

sorából. Anyámnak is alig vannak személyes emlékei róla... Különös ember lehetett, akiről még közel 100 évvel halála után is él az emlékekben egy-egy elhíresült, szokványosnak éppen nem nevezhető cselekedete. Azt mesélték imádták a lovakat, mélyen magyar, mindig az igazságot kereső lelkületű, kemény ember volt. Állítólag egy alkalommal belovagolt a kolozsvári New York kávéházba, ahol a lovának tejszínhabos kávéval a szállásadó meghallotta, hogy vacsora közben említjük a nevét, rögtön tudta kiről beszélünk és ezekkel a szavakkal kapcsolódott beszélgetésünkbe: – Tudják, a Báró nem itt van eltemetve, csak a lovát temetette itt el a hegyen. Állítólag azt írta a fejféjára „itt nyugszik Báró Jósika Aladár Cica nevű kancája...”

Visszatérve Édesanyámra, akiről még Istennek hála jelen időben beszélhetünk. Sokat olvasott, művel asszony, aki még napjainkban is Trianonról könnyes szemmel mondja a verset. Aki körül a lakásban mindig minden rendben volt. Mindennek megvolt a helye, a maga rendszere. Kiváló ízléssel áldotta meg az ég. A néhány szál virágot úgy tette a vázába, ahogy senki más, a legkiválóbb lakberendezők sem helyezték volna jobban el.

Vass Alberttel együtt járt általános iskolába, aki már sajnos nem él.

A sorsa ugyan nem kényeztette el, de hosszú földi élettel ajándékozta meg. Három gyermek édesanyja, én magam vagyok a legkisebb, aki talán a legjobban kötődtem lelkileg hozzá. Legszebb

Kabdebó László és Antal Erzsébet esküvője

közös emlékeink a Körösfői nyarak voltak, amikor kézenfogva sétáltunk a mezőn és énekelünk. Amikor már nagyon fáradt voltam, a nyakába vettem... Az a kis dal oly annyira megmaradt a szívünkben, hogy ma is gyakran megsimogatom a homlokát és csak annyit mondom: – *szulikó* édesanyám, – akkor ő elmosolyodik. Bizalmas, szeretetteljes kapcsolatban éltünk Kolozsváron az ódon hangulatú Farkas utcában. Ő is közel 30 éve Budapesten él, de a Farkas utcai hársfák illatát azóta is emlegeti. Isten legyen mindig veled, Édesanyám.

Kabdebó János

(Lapzártakor érkezett: november 20-án éjfélkor Kabdebó Lászlóné csendesen elment a Teremtőhöz.)

Nyugodjék békében!

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Kozma Huba

Pongrátz Ödön

3., befejező rész

Nem volt már időm visszamenni a Corvin közbe, ezért megkértem az egyik katonát a minisztérium folyosóján, hogy adjon nekem egy törölközőt és borotválkozó felszerelést, hogy ha már Nagy Imréhez megyek a Parlamentbe, ne szakállasan menjek. A katona készségesen segített, egy kicsit felfrissültem. De azért fel-alá sétáltam a folyosón, mert féltem, hogy ha leülök, elalszom. Egyszer jön fel a lépcsőn Janza Károly miniszter, vele mentünk nyolcan-tízen a Parlamentbe, de közben üzentünk a Corvinba, hogy eddig minden rendben van. Mikor megyünk föl az Országház lépcsőin, Janza miniszter odafordul hozzám: – Meg kellett volna szerveznem, hogy a személyi biztonságom rendben legyen, mert még itt valaki maguk közül leszúr engem. – Honvédelmi miniszter úr – mondom neki –, mi nem vagyunk orgyilkosok, ettől Önnek nem kell félnie. Mi csak egy elkeseredett nemzet érdekében fogtunk fegyvert. Felértünk a miniszterelnöki irodához, Nagy Imre mindnyájunkkal kezét fogott, és amikor bemutatkoztam, azt mondtam neki úgy, hogy a mellette álló Erdei Ferenc is hallja: – Pongrátz Ödön vagyok, annak a bátyja, aki október huszonharmadikán arra kérte Önt, hogy tiltsa le, nehogy Piros László a tömeg közé lövessen a Rádiónál. – Ja, a kis bajuszos! – emlékezik öcsémre. Nem is engedte el a kezemet, hanem amikor odaértünk egy székhez, leültetett, ő maga is leült, és elkezdődött a tárgyalás. Az oroszok kivonulásáról, annak várható időpontjáról volt szó elsősorban. Ekkor huszonkilen-

cedikén reggel vagyunk, a Pártházban a forradalmárok ellen szervezkedtek még ekkor.

Janza Károly a vita hevében arról igyekezett meggyőzni bennünket, hogy az oroszok kivonulása nagyon időigényes, a páncélos hadosztályok étkezését, biztosítását alaposan meg kell szervezni, ez hetekbe, hónapokba telik. – Ha három nap alatt ide tudtak jönni – vettem ellen –, akkor ugyanennyi idő alatt ki is mehetnek! Igenis, október 31-ig hagyják el az oroszok hazánk területét! – Igen! Október 31-ig! – kiáltották a többiek is a mi oldalunkról. Nagy Imre zavarban volt, levette, majd feltette a cvikkerét. Nem tudtak már ez ellen a javaslat ellen újabb érvet felhozni, szétszéledtünk. Mikor visszatértem a Corvinba, már dél körül járt az idő. Ott jutott tudomásomra, hogy a fogaskerekű végállomásánál kilenc légvédelmi ágyú arra vár, hogy a bemért Corvin közt szétlőjék, csak a parancsra várnak. – Jó lenne oda elmenni – mondták többen –, és elmondani, hogy egyelőre minden parancs ellenére várjanak, mert tárgyalunk. Elindultam azonnal, kerítettem egy kocsit a Vízművektől, és kivittem magam a színhelyre. Amikor megérkeztünk, láttam a felállított ágyúkat, mellette a katonákat, de volt ott egy rendőr és egy hosszú kabátos karszalagos nemzetőr is. Elmondom jövetelem célját, elmondom azt is, hogy reggelig tárgyaltunk a Honvédelmi Minisztériumban, majd pedig a Parlamentben, de a magyar kormány is tárgyal az oroszokkal a kivonulásról. Mikor vissza akarok menni, nem látom a kocsit se-

hol. Megyek, hogy megkeressem, erre megszólal a rendőr: – Az anyád erre meg arra, elviszem én a kocsit akkor is, ha te nem engeded. Mi vagy te?! Anarchista, büdös gazember! Mindennek leford, és rám fogja a géppisztolyát. – Öcsi, na most nagy bajban vagy! – mondom magamban, s megijedtem nagyon. Előrelökös a fegyverével, megyünk a rendőrség felé, amely mellett egy terméskövekből kirakott fal volt. Tisztára olyan, mint egy kivégzőfal. – Fordulj a fal felé! – utasít a rendőr. – Vigyél a rendőrségre, ott tisztázom ezt a helyzetet – fordulok felé, de rettenetes trágár szavakat rám zúdítva minduntalan csak azt ismételte a rendőr, hogy forduljak a fal felé, mert ha még egyszer megfordulok, lelő, mint egy kutyát. Akkora halálfélelem fogott el, mint korábban még soha. Ha ez a marha valóban – akár véletlenül – meghúzza a ravaszt, itt fogom végezni az életemet, és senki nem tudja a családból, hogy hol vagyok. Éreztem, nagy bajban vagyok.

Korábban a nálunk ragadt Doki arra kért, hogy Mécs Imrének vigyünk élelmiszert, bizonyára rokona, ismerőse lehetett. A körút másik oldalára kellett csak vinni az elemőzsiát – babot, krumplit, miegyebet –, kérdezem a Dokitól, hogy ez a Mécs Imre, a költő, Mécs Lászlónak valami rokona? – Miért kérded? – kérdezi. – Azért – felelem –, mert Mécs Lászlót én ismerem, ő járt Szamosújváron 1941-ben, Erdély felszabadulásakor, és a nagybátyám mozi-jában szavalta azt a versét, hogy Ezekért a fiúkért valaki felelős. Ez a vers azóta is mindig az eszemben van. – Majd szólj Imrének, hogy vezessen hozzá – mondja a Doki. – Ott lakik? – Igen. Mikor megyek, s becsöngetek, már nyitják is az ajtót, mert a doktor telefonált, hogy

megyek. Amint átadtam a csomagot, elmondtam, hogy ha volna lehetőség rá, szeretném a Laci bácsit látni. Bevezettek egy másik terembe, és ott a költőnek elmondtam, hogy a szamosújvári polgármesternek vagyok a fia, akinek a művész úr 1941-ben a vendége volt. – Drága Szamosújvár! – sóhajtott fel Mécs László. – Istenem, de szép idők voltak azok! Hová lettek azok a szép idők! Mielőtt eljöttem volna, megkérdezte tőlem: – Fiam, hogy állsz a Jóistennel? Mondom neki, hogy Atyám, rendben vagyunk egymással, azt hiszem. – Egy kis megerősítés azért nem árt – mosolyodik el, s azzal a fejemre teszi a két tenyerét, majd megáld ezekkel a szavakkal: – A ti harcotok nem bukhat el, mert ti igaz ügyért fogtatok fegyvert. A Jóisten övjon meg benneteket!

Ott, a kivégzőfálnál erre az áldásra gondoltam, s erősen imádkoztam azért, hogy a Jóisten védjen meg valóban, legyen hatásos az a papi-költői áldás. Ekkor félbeszakítva az áhítatot, a rendőrség ablakából lekiáltott valaki: – Vigyék a Marosi utcai rendőrségre! Erre ez az imént fölemlített vadállat odajön hozzám, és tuszkol lefelé az utcán. A rendőrségen úgy mutatott be engem, mint büdös náci anarchistát. Elkezdtek vallatni. Elmondtam nekik, hogy nem is olyan régen még a honvédelmi miniszterrel és magával Nagy Imrével tárgyaltam, és hogy azért jöttem ide, nehogy valaki kiadja a tűzparancsot, és ezzel értelmetlen harc kezdődjék. Náluk voltak a papírjaim, és ebből következtetve azt mondták végül, hogy elengednek, ha azonnal hazamegyek Soroksárra. Ezen nem múltott. Így aztán megmenekültem, de még arra is volt gondom, hogy a Vízműveknél megköszönjem a forradalom nevében kért, ám időközben elvett ko-

csit, amit azok ott fenn a fogaskerekű végállomásánál elrekviráltak. Amint a Corvin bejáratát elértem, feltűnt, hogy milyen sokan lettünk hirtelen. Őrség állt a körüti és az Üllői úti bejáratnál is, és nem akartak beengedni. – Ne marhásokdjatok! – mondom –, én a Bajusznak vagyok a bátyja! – Na, majd meglátjuk! – mondják. Azon az éjszakán, amelyen én távol voltam, ötszöröse emelkedett a létszám. Mindenki corvinista akart lenni. Végül csak bejutottam Bajuszhoz, aki az engem körülvevő kíséret látán elkezdett nevetni: – Ekkora kísérettel jársz-kelsz újabban? Ekkor október 29-e volt. Harmincadikára jelölték ki azt a napot, amikor karhatalmi alakulatokat kellett megalakítanunk a XX. kerületi rendőrkapitányságon a 124-es számú szobában. Az asztalnál egyik Váradi Gyula vezérőrnagy, Kovács István, a vezérkar főnöke, Tóth ezredes, Uszta Gyula, a másik oldalon Király Béla ült – őt ekkor láttam először életben –, Pongrácz Ernő és én. Kovács István nyitóbeszédében Nagy Imrének azt a kérését tolmácsolta, hogy fogadjuk el Király Bélát a Forradalmi Karhatalmista Bizottság elnökének, hiszen ő halálraítélt volt az ötvenes években, hosszú börtönbüntetést is szenvedett, nemrég jött ki a kórházból, és aki nagyszerű

szervező, hiszen a Ludovikának volt a parancsnoka. Természetesen elfogadtuk ezt a javaslatot. – Ki jött a Corvin közből? – kérdezték. Jelentkeztem. Mikor meghallották a vezetéknevemet, látszott rajtuk, hogy ismerik, becsülik ezt a nevet, s csak annyit mondtak anélkül, hogy igazoltam volna magam: Rendben van! Beválasztottunk még a Bizottságba egy egyetemistát, aki harminc egyetemistával egyetemben a Főkapitányság épületében tartott szolgálatot, segítettek a rendfenntartásban. Ekkor már egyre kevesebb volt a rendbontás, november elsején, másodikán már a lövöldözés is alábbhagyott. Rajtunk kívül egy Oláh Vilmos nevezetű szabadságharcos került még be a Forradalmi Karhatalmi Bizottság vezetésébe. A november negyediki orosz támadás otthon, Soroksáron ért, ugyanis Bálintnak segítettünk Bandival rendbe tenni az ott felállított nyolcvanötös löveg meghibásodott elsütő-berendezését. Mikor jöttünk vissza, a Határ utat már lezárták az oroszok, és egy gyereket, aki át akart menni kerékpárral a kordonon, meg is lőttek ott. A biciklijét és a lábát egy sorozattal szétroncsolták, úgy kellett őt lehúznunk az úttestről.

Vége
(Megjelent: *LÁTÓ Szépirodalmi Folyóirat* – Marosvásárhely)

A Măgărdici Bodurián Alapítvány Örmény estet szervezett

A Palló Imre Művészeti Líceum (Székelyudvarhely, Kossuth u. 41.) dísztermében és a pincegalériában november 27-én 18 órakor kezdődően a Magardici Bodurián Alapítvány Örmény estet szervezett. Levetítették az *Örményország képekben* című filmet, és megnyílt az *Örményországi kolostorok* – fotókiállítás (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület), valamint bemutatták *Beder Tibor: Megidézett múlt, és Berecz Edgár: Anitól Musa Dagħ-ig* c. könyvét. A kiállítás két hétig látogatható.

Fővárosi Örmény Klub

2008. december 18. (csütörtök) du. 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3. I. emeleti Csontváry terem

Szent Karácsony ünnepén

Ünnepi műsor:

I. rész

dr. Issekutz Sarolta elnök köszöntője és beszámolója az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2008. évi működéséről
Szongott Kristóf díjátadás

Idei díjazottak: *Wertán Zsoltné* és *Zakariás Antal Dirán*, az örmény katolikus egyházi gondnokság tagjai.

II. rész

A *Kecskés Együttes* ünnepi műsora

III. rész

(Sz) Újvári betlehemes

Előadja a Szent Család Plébánia gyermek színjátszó köre.

Rendezte és betanította: *dr. Kilián Istvánné*

Ének: *Egyháziné Marthy Katalin*

Jelmez: *Wertán Kinga*

Ajándékozás és szíveslátás. Könyvvásár.

Rendezi: az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat.

Támogató: Budapest Főváros IX., XI. és XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

Felhívás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, mint kiadó tervbe vette megjelentetni a közeljövőben Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyve bővített, javított kiadását. Kérjük az érintett családok részéről a hibajegyzék, kiegészítés megküldését, dokumentumok másolatával való alátámasztását, akár közvetlenül Gudenus János József címére (gudenusjj@gmail.com), akár az Egyesület postacímére: 1251 Budapest Pf. 70., e-mail címére: magyar.ormeny@t-online.hu.

Kérjük az egyesület képviselőiből alakult örmény kisebbségi önkormányzatainkat, hogy anyagilag támogassák e nagyköltségű projekt megvalósítását.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Anno domini 1779. december 20-ikán, Elizabethen (=Erzsébetvároson)

Ø: *Handwritten header text in Romanian script.*

Main body of handwritten text in Romanian script, consisting of several paragraphs.

Handwritten text in Romanian script, likely a fragment of the letter or a separate note.

Kellemes életet és jó egészséget kívánok Isten hírével tekintetes Szehag (=Izsák) urnak!

Mi is – Isten erejéből – teljesen egészségesek vagyunk. Megkaptuk a maga kedves, ezen hónap harmadikán kelt levelét, nagyon örülünk, hogy egészséges, kívánjuk Istent kérve, hogy a jövőben jó egészségnak örvendjen és (n.é.)- szívű legyen. Levele szerint az Ohan (=János) úr pénzét, amelyet most kér, magának kell adjuk. Ezt a pénzt Horopszime úrnő számon tartja. Háromszáz forintot akarunk adni, és a maradót összeget, amivel még tartozunk, igyekszünk majd küldeni. Arra majd nem lesz visszatartás?

Nagyon köszönöm Önnek, hogy levelével felhívta figyelmünket a fizetés intézésére. A elmúlt napokban elindultak a pusztáról Zadig úr és Henkocze úr, akik unokatestvéreink.

Habár megvan a lehetőség arra, hogy az elkövetkező farsangot örömben együtt töltsük a rokonsággal, mégis félek, hogy nem lesz szerencsém, hogy maga, Nigol (=Miklós) úr az Engan(Ingan?) úrnővel itt legyenek velünk együtt. Kívánunk Isten hírével örömet kedves gyermekének, Bedrosz (Péter) urnak. Dániel nem tudja a hanakis-játékot végigvezetni, mert két oldalról is (n.é.)

Maradok hűséges szolgája Chacshig (=Kristóf) n.é. Idavijan

A mama sok üdvözlét küldi a testvéreinek, Önnek, Nigol urnak, Engan(Ingan) urnőnek, a gyerekeknek és a barátoknak. Nagyon hálás a Mama, hogy nem felejtí el őt, imádkozunk értetek és nem felejtünk el benneteket.

n.é. jelentése: nem értelmezhető

Fordította: Száva Alex (Mauritius)

Szerkesztői megjegyzés: A fenti levél Kiss Ernő aradi vértanú hagyatékából való, amelyet Kiss Izsáknak (meghalt 1789-ben, felesége Issekutz Mária Anna), Elemér és Ittebe szerzőjének, erdélyi örmény földbirtokosnak és kereskedőnek küldtek Erzsébetvárosba.

A megtestesülés aktuális mondanivalója Szent Lukács gyermekségtörténetében

(Lk 2, 15-20)

Lukács gyermekségtörténetét, melyet evangéliumának előszavában hoz, a teológusok különféleképpen ítélik meg. Vannak, akik szószerint akarják értelmezni, mindenben a történelem kritika módszereit alkalmazva rá, mások annyira kilúgozták, hogy csupán az evangélista szüleményének tartják, mely teológiai mondandójának keretétül szolgálja.¹ Az alábbiakban mi nem akarunk a vitába beleavatkozni. Hisszük, hogy a Szentírás minden szavát a Szentlélek sugallta² és így valamilyen tanítást, üzenetet tartogat számunkra (2Tim 3,16). Ezt próbáljuk belőlük kihámozni.

„Mihelyt az angyalok visszatértek a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: *Menjünk el Betlehembe, hadd lássuk a valóra vált beszédet, amit az Úr tudunkra adott!*” (Lk 2. 15) Lukács evangélista ebben a szakaszban nem annyira a megszületett Messiást mutatja be, mind inkább az embereket, akikhez eljött az Isten Fia. Az angyalok, a jelenések csupán csak rövid időre kápráztatták a pásztorok szemét, azonnal eltűntek, visszatértek a mennybe. Akár a karácsonyi ünnep, amely csak egy-két napig tart, majd hangulata és fénye kialszik a hideg télen. Mi pedig, akár a pásztorok, abból kell élnünk, amit „az Úr mondott nekünk”. Most, az ünnepek alatt a hangulatos liturgia, a templomozás olyan ritka kivételes alkalom, mint az angyali szózat volt a pásztoroknak, mely rövid ideig tartott ugyan, de egész esztendőben emlékeztek rá. A mi korunk materialista. Az elmúlt években, akik a szocializmus emlőin nevelkedtünk, nehezen hiszünk az angyalokban. Akik hisznek sem követik szavukat. A láthatatlan és a megfoghatatlan dolgokban nem hiszünk, mert azt nem lehet befektetni. Pedig sokszor a láthatónak a láthatatlan a lényege és az alapja. A pásztorok az angyalok nélkül talán nem bukkantak volna rá az újszülöttre. „Jól csak a szívünkkel

láthatunk. Ami igazán lényeges, az a szemünk előtt láthatatlan.”¹ Az angyalokat sem láthatjuk, Istent sem látta soha senki... A pásztorok mégis hittek! Tudták, az igazán lényeges dolgok titokban maradnak. A karácsonykor kapott tanítás – hogy Isten szereti az embert, mert a Földre jött érte, és azt várja, hogy mi is minél jobban szolidarizáljunk egymással – láthatatlan maradt körünkben. Ezért van annyi gond és baj Jézus születése után kétezer évvel is.

„Gyorsan útra keltek, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket.” (Lk 2. 16)

A pásztorok útra keltek. Az egyszerű ember őszinte dinamizmusa: a bizalom és a cselekvés. Bátorság is kell hozzá. Vállalni az út adta nehézségeket s a kockázatot, hogy mi lesz annak a vége? Az angyalok Megváltóról beszéltek, a pásztorok viszont csak három szegényt találtak egy istállóban, akiket nem fogadtak be az emberek. Napjainkban is megismétlődik a betlehemi szívtelenség. Ma már világszerre találkozunk azzal a magatartással, mely megveti vagy kiutasítja az idegent. A keleti fejletlen országok menekültjei megalázó elutasítással találják szembe magukat a fejlett államokban. Pedig az ember Isten teremtménye és testvér marad a nagykö-

vetségek előtti sorban és a hontalanságban is. Persze a betlehemiek az utazó pásztorokat sem látják szívesen. A kereső ember előbb-utóbb kellemetlenné válik a – legyen az vallási vagy polgári – hatóságok szemében. A hatalom elszedíti az embert, különösen, ha nincs kellő műveltség vagy tehetség mögötte. A pásztoroknak nem volt semmilyen hatalmuk, mint ahogyan a jászolban fekvő kisdédnek sem, aki – bár Isten Fia volt – mindvégig az emberség, a józanész és a szeretet irányából jött felénk. A szegény pásztorok és a jászol arra figyelmeztet bennünket, hogy az ember Istennel csak ott találkozhat, ahol *őszinték és emberek maradnak a pásztorok* s a kisdéd Jézust nem kétes hitelű, de szentnek mondott, hideg aranyjászolban őrzik.

„Miután látták, az ezen gyermekről nekik mondottak alapján ismerték fel.” (Lk 2, 17)

A pásztorok a meghirdetett Messiás helyett csak egy gyermeket találtak a jászolban. A várt Isten helyett egy szerény ember-palánta fogadta a „muzsikáló” pásztorokat. Mégis felismerték a csecsemőben az egyszerű pásztorok az Isten Fiát. Karácsonykor Isten emberként jött el a földre: „megtestesült”, „emberré lett”, „testté lett”, „hasonlóvá lett hozzánk”. Azoknak, akik karácsonykor az ő születését ünneplik vagy ráhivatkoznak, tudniuk kell, hogy emberségünkön keresztül beszélhetünk a leghitelesebben Istenről. Nem csak a mai

ember, az ókori is értékelte azt a magatartást, amit esetleg az ég ihletett, de mindenképpen elfogadott volt a földön. Az egyháznak, aki Istent hirdeti szekularizálódó világunkban, nagy figyelemmel kell vizsgálnia azt, amit ez a világ elfogad és értékkel. A múlt iránti nosztalgijából, vagy akár földhözragadott számításainktól idítatva nem határolhatjuk el magunkat attól, ami a mai embert igazán lelkesíti. Az egyháznak alkalmazkodnia kell a világhoz, mert maga Isten is hasonlóvá lett hozzánk, alkalmazkodott, emberré lett. Ez nem azt jelenti, hogy üzenetét elveszíti, hanem, hogy azt inkább érvényesíteni tudja. Krisztust az ő embersége által ismerhették fel a pásztorok. Megtestesülése láthatóvá tette a láthatatlant. Ha majd Isten népe, papok és hívek megértik emberségük varázsát, és vállalni merik annak minden dimenzióját, a világ, amely még mindig fogékony a tiszta és őszinte szóra, Istenre talál. Az Egyház ugyanis nagyon jól tudja, hogy amikor védelmezi az emberi hivatás méltóságát, és visszaadja a reményt azoknak, akik kétségbe estek végső sorsuk felől, üzenete összhangban van az emberi szív legtitkosabb vágyaival. Ez az üzenet nem lealacsonyítja az embert, hanem étellel és szabadsággal ajándékozza meg, s rajta kívül semmi sem képes megnyugtatni az emberi szívet: „Magadnak alkottál miniket”, Uram, „és nyugtalan a mi szívünk, amíg meg nem nyugszik benned”² Ez a karácsony célja: Isten találkozni akar az

Karácsonyi erdélyi örmény nyelvemlék

Erdélyben az örmény gyermekek karácsony napján reggel és az ünnep előestéjén házról-házra járnak és kántáltak Az Üdvözítő születésére énekelték:

*Hiszus gulá, Pálul cshika,
Phésé gédrádz, Ná páululádz...
Duvechhek ézbánész,
Or erthám pánész.*

Sír a Jézus, mert nincs pólyája,
Vág (a Szűz Anya) ruhájából és abba pólyálja...
Adjátok a kántálásért járó pénzemet, hogy dolgomra menjek.

emberrel. De ez csak úgy lehetséges, ha mi is *őszintén* keressük őt.

„Aki csak hallotta, csodálkozott a pásztorok beszédén.” (Lk 2, 18)

A pásztorok elbeszélése csodálatos volt. Egyrészt azért, mert a Messiás eljövételét hirdették. Istenről beszélni pedig a családban a gyermekeimnek, az iskolában a diákoknak vagy akár máshol, a világ legcsodálatosabb dolga. A II. vatikáni zsinat szerint mindannyian „pásztorok” vagyunk, mert minden kereszténynek közös küldetése Jézust hirdetni, és róla tanúskodni.¹

Másrészt azért „csodálkozott, aki csak hallotta” a pásztorok beszédét, mert mielőtt hirdették volna Jézust, találkoztak vele. E találkozást nem lehet pótolni semmivel. Beszédünket, munkánkat, küzdelmeinket egyedül ez teheti hitelessé. Ha nem találkozunk Jézussal, olyan lenne a keresztény életünk, mint a házastárs nélküli házasság, vagy a szerelem nélküli jegyeség. El sem lehet képzelni. Ezért legalább most, karácsonykor találkoznunk kell vele. Csak azután tanúskodhatunk róla.

„Mária meg mind emlékezetébe véste szavaikat, és szívében egyeztette.” (Lk 2, 19)

„Mária életében valósítja meg az isteni szót.”² Nemcsak a méhébe fogadta és megszülte az Isten Igéjét, hanem azonosult is vele. A gyermek anyja még nem érthette meg teljesen, ki van az ölében, de hitt Isten küldöttének, az anyagnak, majd az örvendező pásztoroknak. Most, az ünnepek havas zsongásában, amikor „mennyé kén’ a földnek válni”, fogadjuk szívünkbe mi is a kisdedet, s az ünnepek múltával igyekezzünk – Mária nyomdokain – ténylegesen kereszténnyé válni.

„A pásztorok hazatértek, dicsőítették és magasztalták az Istent mindenért, amit csak hallottak, és úgy láttak, ahogy tudtul adták nekik.” (2,20)

Lukács evangéliumának első olvasói szegények voltak.³ Egész evangéliumának megírásánál szempontja volt, hogy kiemelje, Jézus azért jött, hogy *örömet hozzon a szegényeknek és a megtört szívűeknek* (Lk 4, 18-19; 6, 20). Ez az öröm már Betlehemben kiáradt az egyszerű pásztorokra, mert a Megváltó szabadulást hozott kilátástalan sorsukból. A megtestesülés előrevetíti az egyházat mint communiót, mely arra hivatott, hogy a Fiú-Ige szabadítását hirdesse és az általa hirdetett szociális igazságosságot megjelenítse már itt a földön. Másodszor a karácsonynak van egy eszkatalogikus jelentése is, mely Krisztus második eljövételére utal, és reményt ad a világnak, hogy a végső időkben Krisztus megszabadít attól a szegénységtől és kizsákmányolástól is, melytől itt, a földön nem tudunk szabadulni. Ezért magasztalták Istent a pásztorok.

Baróti László –Sándor plébános
Gyergyószentmiklós

¹ vö. Farkasfalvy Dénes: *Bevezetés az újszövetségi szentírás könyveihez*, Szent István Társulat, Budapest, 1994. 97-99.

² vö. *sugalmazás* in Herbert Haag: *Bibliai Lexikon, Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 1989. 1599-1608.*

³ Antoine de Saint-Exupéry: *Le Petit Prince*, Gallimard, 1987, 72.

⁴ Id. Gaudium et Spes, 21.p. in *A II. vatikáni zsinat tanítása, Szent István Társulat, Budapest, 1986. 457.*

⁵ vö. Lumen Gentium, 10. p. in *A II. vatikáni zsinat tanítása*, im. 48.

⁶ Id. Jakubinyi György: *Hirdesd az igét! I. Gyulafehérvár*, 1997. 87.

⁷ vö. CHARPENTIER, Etienne: *Pour lire le Nouveau Testament*, Cerf, Paris, 1983. 83.

Czárán Gyula köztéri szobra Nagyváradon

1903. május 1-én, a Révet Vársonkolyossal összekötő turista út átadásának köszöntő és személyét magasztaló beszédekre válaszolva, mondta Czárán Gyula: „Ne engem éltsenek az urak, hanem magasztalják a természetet, amely ilyen remek alkotásokat hoz létre.” Halála után 102 évvel jött el az a pillanat, amikor mégis tiszteleghetünk annak az embernek a nagysága előtt, aki életének utolsó tizenöt esztendejét és jövedelmének nagy részét a Bihar-hegység turisztikai feltáráására és kiépítésére szánta. Természet iránti szereteténél, álhatosságánál, rendíthetetlen építő munkájánál talán csak szerénysége és emberszeretete volt nagyobb.

Akkor, amikor a faluturizmus fogalma még nem is létezett, Czárán Gyula vállalkozásra buzdította a helybeli parasztokat. Turavezetőket képezett ki a legrátermettebbek soraiból és kölcsönöket adott azoknak, akik vállalták, hogy a megvásárolt lovakkal a turisták rendelkezésére állnak. Emberismertét és megbecsülését mi sem bizonyítja jobban mint az, hogy egy adósa sem akadt. 1906-ban bekövetkezett hirtelen halála után, ravatalánál nem csak az úrának számító rokonság és társaság jelent meg, hanem Menyháza és a közeli falvak román nemzetiségű lakosai is tömegesen vettek búcsút attól az embertől, aki tisztában volt saját társadalmi helyzetével és azzal is, hogy a szegény nép számára új megélhetési lehetőségeket kell teremteni.

Díszes koszorúkkal és virágcsokraikkal a falu legényei és leányai festői sorfalat álltak az elhunyt villájában elhelyezett egyszerű, fenyő lombokkal borított, tölgyfa koporsó körül. A mócok népe Czárán Gyulát „Oncsásza hercegének” kijáró pompával kísérte utolsó útjára. A Magyarországi Kárpát Egyesület és a Magyarhoni Földrajzi Társaság rendes tagját, az Erdélyi Kárpát Egyesület tiszteleti tagját az EKE részéről K. Fodor János titkár, jó barátai és a társadalom

legkülönbözőbb rétegeit felölelő turisták nevében pedig Szádeczky Kardoss Gyula dr. búcsúztatta: „Te itt hagytál bennünket váratlanul, annyi munka, annyi sok szép terv közepette. S mire sírodon kivirít a tavasz első virága, a hegyek ormáról lesiető szellő barátaid, követőid sóhaját suttogja majd, s a lenyugvó nap utolsó sugára is a búcsúzóknak könnyeiről siklik alá. De mégsem, csak tested vegyül el a szeretett anyaföld porával, emléked örökké fog élni s lelked előttünk fog lebegni minden utunkon.”

Az 1906 február 2-i EKE választmányi gyűlésen tett elnöki jelentésből kitétni, hogy Czárán Gyula elhunyt alkalmából az elhunyt emlékét az EKE jegyzőkönyvében megörökíti, arcképét az iroda számára megfesteti és *Réven emléket állít* tiszteletére. Az EKE küldött „Czárán-emlék”-bizottsága meg is kezdte tevékenységét és elhatározta, hogy az emlékművet közadakozásból fogják létrehozni. A gyűjtést támogató hangversenyeket, felolvasásokat szerveztek és egy felhívást is közzé tettek az Erdély című folyóirat 1906. 3-4. számában:

“...Hogy ki volt Czárán Gyula és mi volt ő nekünk, azt a magyar közönség csak néhány év óta kezdi látni és még csak ezután fogja igazán belátni, mikor

ő már nincs közöttünk. A hallgatag önfeláldozás másokért és a hazáért; a lankadatlan munka és az érdemekben gazdag szerénység; vezető elme és alkotó gondolat, mások mögött szinte titokban meghúzódva! ...

Siessünk tehát méltó emléket állítani néki. A révi szorosnak turista föltárása az ő alkotásai közül egyike a legutolsóknak és talán a legkönnyebben hozzáférhető a nagy forgalom számára. A budapest-kolozsvári vasút vonalán robogva, naponta százán, meg százán időznek legalább néhány percig a révi szorosban és ámulva szemlélik a Sebes-Körös zúgó hajjai fölött szédületes sziklák csodás alakjait. Midőn majd kitenkintenek a száguldó vonatból, a tulsó parton a Czárán-emlék intsen feljük. És ők áhitattal gondoljanak az emlék láttán arra, hogy ezen a tájon Czárán Gyuláé az oroszlátrész az új honfoglalásban.

A ki barátja a természetnek; a ki tudja méltatni az igazi nagyot, mely míg élt, elhárított magától minden hálát és dicséretet; a ki tud érezni velünk magyarokkal: az adja filléreit a Czárán-emlékre, mert azzal kötelességet teljesít.”

A Czárán emlék javára szervezett felolvasásokat nem kisebb egyéniségek készítették elő és vállalták mint Szádeczky Gyula dr., a kolozsvári egyetem földtani karának kiváló tanára, valamint Cholnoky Jenő dr. egyetemi tanár.

Szádeczky Gyula dr. vetített képes előadásában az erdélyi tűzhányókat mutatta be a vegytani intézet termét megtöltő, jórész nőkből álló, szép számú hallgatóságának, míg Cholnoky Jenő dr. a folyók születéséről, életéről és haláláról tartott hangulatos előadást az egyetem dísztermében. A Czárán-emlék bizottság által

szervezett négy előadásnak az összevétele 228 korona és 28 fillér volt.

Az Erdély 1906. 11–12. számában, a harmadik közlönyben már arról értesülünk, hogy a Czárán-emlékre 1.360 korona és 13 fillér gyűlt össze, az EKE 1907. február 25-i választmányi gyűlésén pedig M. Kovács Géza bejelentette, hogy néhai Czárán Gyula tiszteleti tag örökösei 6.000 korona alapítványt tettek le az egyesületnél az elhunyt emlékére.

Ezek után továbbra is az EKE pénzügyi jelentéseiben, írott dokumentumaiban és folyóiratában lehet követni az alapítvány sorsát és a nagy elődre való emlékezés megnyilvánulásait. 1907. július havára az átvitel 8.549 korona 46 fillér volt. Ebben az összegben benne foglaltatott a Czárán-alapítvány 6.000 koronával és a Czárán-emlékre begyűlt 1.722 kor. 36 fillér. Az 1908. évi közgyűlés anyagában a következő utalást lehet elkönyvelni:

“Még van egy kegyeletes tartozásunk néhai tiszteleti tag urunkkal szemben. Vajha mielőbb a kegyeletünket is leróhatnánk. E célra begyűlt alapunk 1.842 kor. és 25 f. Ujabb akciót kell indítanunk, hogy az elhunyt méltó emlékét mielőbb felállíthassuk.”

Bihari vonatkozása a gyűjtésnek, hogy 1909. március 2. és 1921. január 13. között létezett Nagyváradon a “Czárán Gyula emlék alap Bihar Füreden”, 590 kor. 7 fillérrel.

1911. április hó 10-én az egyetemi aulában tartotta meg az EKE felolvasó estélyét. A Czárán-emlék javára Melitskó Frigyes máv. főfelügyelő zongorán magyar népdalokat adott elő, míg a dalsorozatok között Cholnoky Jenő dr. 100 darab vetített képben mutatta be “Czárán birodalma” című előadását.

1915. végéig az Erdélyi hasábjain nem

jelent meg további információ sem az alapítvány kamatairól sem azoknak célirányos felhasználásáról.

1937-ben jelent meg Aradon Záray Jenő, “A természetjárás apostola” című könyve, melyben rövid utalást találunk az EKE Kolozsvári Czárán-emlékművének sorsáról:

“A Czárán féle emlékmű gipszintája vasuti szállítás közben annyira összetört, hogy azt még rekonstruálni sem lehetett.”

Ezt az információt dr. Tulogdy János is megerősíti:

“Amint Merza Gyula EKE tb. elnöktől tudom, az emlékmű tervezete gipszből, fél-dombormű kivitelben el is készült. Az később összetört és – fájdalom – nyoma veszett.”

Mindezek közben Biharban a Nagyváradai Sport Egyesület a Nagyváradai Athlétikai Club és a “Bihar” Touring Club vezetőinek döntése alapján, az addigi turista alakulataikat beszüntetve, 1931. novemberében létrehozták a legendás Bihari Turista Club-ot. Dr. Lőrincz Sándor elnöksége és Papp Lajos főtitkársága alatt a BTC-ben a vezérszellem és a munkaterv a czáráni hagyományok folytatása volt.

A Turista Élet 1936./5-6. (utolsó) számában Papp Lajos „Emlékművet Czárán Gyulának!” felhívással fordul az erdélyi turista egyesületek felé, a nagy előd halálának 30. évfordulója alkalmából:

„A Czárán kultusz emelése és az emlékmű akció anyagi részének biztosítása érdekében tervbe vettük, hogy Czáránról 35x25 cm nagyságú terracotta reliefeket fogunk készíteni, melynek ott kell lenni minden ardeali (erdélyi) turistaalakulat szobája falán, de megszerezhető minden turista és Czárán tisztelő által.

Előzetes tájékozásunk szerint egy 3 mé-

teres terméskő alapon nyugvó 140 cm-es bronz mellszobor ára kb. 25.000 Lei... Czárán emlékművét vagy szobrát, kedvenc tartózkodási helyén és turista főhadiszállásán Stâna de Valen állítjuk fel.”

Ez már tehát a második szándéknyilatkozat lenne, Czárán halála óta, mely egy maradandó emlék felállítására tesz javaslatot. Sajnos, ha figyelembe vesszük, hogy a Turista Élet ugyanazon számában a főszerkesztő bejelenti a lap megszüntét és búcsúzik az olvasóktól, azt kell mondanunk, hogy ennek a felhívásnak csak turisztika- történeti jelentősége van.

Az 1997. szeptember 22-én bejegyzett Czárán Gyula Alapítvány 2000. elején megkezdte alapszabályzata 6/i paragrafusának megvalósítását: Czárán Gyula mellszobrának elkészítését. Már a kezdeteknél világos volt számunkra, hogy korlátozott anyagi erőforrásaink miatt saját erőből nem tudjuk megvalósítani tervünket. Támogatókat kerestünk cégeknél, turista egyesületeknél, magánszemélyeknél. A B-A-Z Megyei Természetjáró Szövetség gyors anyagi támogatása lehetővé tette a munkálatok megkezdését. Máthé Alpár, kolozsvári képzőművészeti főiskolász, el is készítette a szobor agyagmintáját 1,5 : 1 méretarányban. Az érvényes egységárakat ismerve, 30-40 kg-os bronz szoborban gondolkodhattunk. Megboldogult Máthé Gyula, néhai EKE elnököt hatalmaztuk föl ügyünk képviselőjével a Kolozsvári „Ion Andreescu” Képzőművészeti Főiskolán, ahol vezetése alatt vállalták az öntési és kivitelezési munkálatokat. Kalmár László, a Magyar Természetbarát Szövetség akkori szakmai titkára, megkeresésünkre igen hatékony és nagy tömegeket érintő tevékenységbe kezdett. Forgalmazás céljából különbö

ző névértékű Czárán- emlékbélyegeket nyomatott. A magyar polgári turisztársadalom próbakövének számító tevékenység igen eredményes volt anyagi szempontból. Bizonyosodott, hogy célkitűzésünk nagy népszerűségnek és visszhangnak örvendett...

A céllal szolidarizáló egyesületek és magánemberek elhatározását és adakozó kedvét tapasztalva egyre biztosabb lett, hogy a szobor el fog készülni.

Ez nemcsak az évszázados, első kinyilatkoztatás megvalósítását jelenti, de példázza az igazi és önzetlen összefogásban rejlő lehetőségeket is.

Terveink szerint 2006-ban, a 100 éves halálévfordulóra szeretnénk volna a szobrot felállítani. A talapzat felépítéséhez szükséges anyagi forrásokat pályázat útján próbáltuk meg előteremteni...

...Annak ellenére, hogy önkormányzati szinten, Nagyváradon minden lehetséges RMDSZ támogatást megkaptunk, külön köszönet érte Biró Rozália alpolgármester asszonynak, Szabó Ödön megyei tanácsosnak és Bátor Gézának, Bors község polgármesterének. A központi állami kulturális apparátus packázása miatt majd egy évet késett az építési engedély megszerzése. Toró

T. Tibor parlamenti képviselő úr személyes közbenjárása gördítette el az utolsó „kulturális” akadályokat az építés beindítása előtt. Az alapzat kiásása, kiöntése és a betonozás az alapítvány maroknyi, lelkes csapatának munkáját dicséri... Ezuton fejezzük ki köszönetünket azoknak is, akik hozzájárultak az alapítvány kiadványainak árusításához, mert ezzel teremtettük elő a költségek közel felét. Ugyanakkor köszönjük a megtisztelő jelenlétét mindazoknak a magyarországi és erdélyi egyesületeknek és természetjáróknak, akik távolságot, fáradságot és időt nem kímélve fontosnak érezték a megemlékezés eme formáját.

Miután sikerült elérnünk, hogy Nagyvárad utcánévvel is emlékeztet Czárán Gyulára, most már (2008. október 18.) lehetőségünk van a halhatatlanság virágait is elhelyezni, eme szerény építmény talapzatára, mert voltunk egy páran, akik elejétől fogva kitartottunk és hittük, hogy ezt a munkát el kell végezni. Elvégeztetett de még be nem végeztetett. „Csak az hal meg, akit elfelejtünk.”

Egri Ferenc elnök

Czárán Gyula Alapítvány

Elhangzott Nagyváradon, 2008.X.18.-én

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség hírei

Az elkövetkezendő időszakban az örmény katolikus kápolnában (XI. Orlay u. 6.) a következőképpen alakulnak a liturgiák:

december 7.	magyar nyelvű
december 14.	örmény nyelvű
december 21.	örmény nyelvű
december 28.	magyar nyelvű – karácsony ünneplése
január 4.	örmény nyelvű – vízkereszt ünneplése

Valamennyi alkalommal 16.30-kor kezdődik a szentmise.

A Plébánia működéséhez szolgáló bankszámlaszám: **11707024-20005210**

A Múzeum felújítására adománygyűjtő bankszámlaszám: **11707024-20465157**

Fülöp Ákos atya

110 éve hunyt el Száva Kristóf csíkszeredai kereskedő és vállalkozó

Szeptember 7-én emlékeztek meg Gyergyócsomafalván a templom felszentelésének 130-ik évfordulójáról. A templom építője, Száva Kristóf, 110 évvel ezelőtt halt meg Csíksomlyón, és a csíktaplocai templom közelében, családi sírban temették el.

Száva Kristóf Csíkszépvízen született 1804. december 12-én Száva Gergely (1779–1826) és Záchnó (Keresztes) Rozália (1784–1836) gyermekeként. A születési bizonyítványából kiderült, hogy december 21-én keresztelték Szépvízen. Kereskedő volt Csíkszeredában, és élete nagy részét is itt élte le. Kétszer nősült és mindkét házasságból sok gyermek született. 1827. november 22-én nősült először, neje Császár (Khonthikár) Mária (1807–1854). (Neje testvéreit és unokatestvéreit 1807 után már Zakariásnak írták!) Örményül „Khonthikár“ királyt jelent. Felesége szülei: Császár (Zádíg) Lussig (1778–1846) és Dávid Johanna (1785–1843). Ebből a házasságból 9 gyermek született: Gergely (1828–1874), Rózsa (1830–1879), Zakariás (1832–1911), Lukács (1836–1917), Nino (1838–1907), Antal (1841–1899), József (1842–1870), aki cs. és kir. főhadnagyként föbelötte magát Aradon, Péter (1844–1852) és Dávid (1850–1851).

1855-ben nősült másodszor, neje Bartha Mária (1830–?). E házasságból öt gyermek született: Mária (1855–1885), aki 1875-ben Novák Antal (1843–1903) neje lett, Kristóf (1857–1935) szombatfalvi kereskedő, Márton (1859–?), Béla (1863–1916), aki elvette Gergely Máriát s itt született: Piroska (1902–?), Béla (1906–1987), Emerentia (1865–1963), aki Szombatfalván élt.

Száva Kristóf magas kort ért meg, 1898. június 17-én halt meg végegyengülés-

ben, Csíksomlyón, és Csíktaplocán temette el Szenkovits Albert káplán 1898. június 19-én, a jelenlegi Mánya-Száva sírba. Szépvízen csak azt jegyezték fel, hogy hol temették el. Elhalálózását a csíksomlyói elhunytak névjegyzékében lehetett feltalálni. Gyermekei közül egyik sem maradt Szépvízen, hanem felnőtt korukban mind eltávoztak innen. Első feleségét Császár (Khonthikár) Máriát a csíkszeredai templomkertbe temették el és nevét hibásan jegyezték a vöröses márványlapon, ugyanis a nagyapját Khonthikár Lukácsnak (1744–1825) hívták és innen őt nem Császár Máriának, hanem *csak* Zakariás Máriának írták fel. A születési és halálzási időpontok is tévesek azáltal, hogy (1807–1854) helyett (1806–1853) éveket írtak. Fiatalon elhunyt Péter és Dávid nevű fiai is itt vannak eltemetve. Annyit jó megjegyezni, hogy Császár Z. Mária testvére Lukács, a szépvízi temetőben van eltemetve Zakariás Lukács (1811–1863) név alatt, ami arra utal, hogy a nagyapjuk keresztnevét (Zádíg=Zakariás) 1807-től családnévként kezdték használni s ez sok avatatlanok téves kiindulási alapként szolgált az említett Császár-Zakariás családnevekre vonatkozólag és sokan összetévesztik ezt a családot más Zachariásokkal, sőt a gyergyói eredetű Záchnókkal (akik Szépvízen Keresztesek lettek).

Külön kell kiemelni életének azt a szakaszát, amikor a 70-ik életévét taposó

Száva Kristóf elvállalta a gyergyócsomafalvi templom építését. Ennek előzménye az volt, hogy 1867-re Gyergyócsomafalva lélekszáma már akkorára nőtt, hogy a régi templom szűkösnek bizonyult. Először abban állapodtak meg, hogy a régi templomot fogják kibővíteni, de Portik Lajos főgondnok eldöntötte, hogy új templom épüljön. Nekifogtak a pénz gyűjtéséhez, és 1879-ben a község 44 000 forinttal megépíttette a mai fényes templomot, amelyet Fogarassy Mihály erdélyi püspök Szent Péter Pál tiszteletére felszen-

telt. A kivitelezéssel először többen is sikertelenül próbálkoztak, míg végül is a munkálatot Száva Kristóf vállalta el, aki maga mellé vette a gyergyószentmiklósi (Bocshig) Kiss Sándort (1839-?) mint munkavezetőt, akiből később építőmester lett. (Szintén Kiss Sándor építette később a gyergyótölgyesi templomot is, amelyhez Török Antal gyergyótölgyesi örmény fakereskedő és a fia igen nagy összeggel járultak hozzá).

Dr. Száva Tibor Sándor
(Ausztria)

Szomorújelentés

Mély fájdalommal értesítünk mindenkit, hogy özv. Zakariás Andrásné Szabó Gabriella 2008. október 2-án örökre eltávozott közülünk. Utolsó útjára 2008. november 13-án 12,45 órakor kísértük a Farkasréti temető Hóvirág utcai ravatalozójából a római katolikus egyház szertartása szerint. A temetés után 14 órakor a Farkasréti templomban búcsúztató Szentmisén imádkoztunk lelki üdvéért.

A két háború között született egy kislány, 90 dekával jött a világra, édesanyja aggódott, hogy marad életben a pici.

Egy év múlva már egyedül nevelte Gabikát és Évikét, a két kislányt, mert vitéz édesapjuk meghalt.

Nagyapka a görög katolikus pap és Adélka – ki missziós nővér volt – nevelték hármában a kicsiket. Gabika sokat betegeskedett. Egyszer kanyarója, egyszer diftériája, egyszer tüdőfertőzése volt. Édesanyja nem győzte kényeztetni, mindig attól félt, elveszíti kicsi lányát. A Jóisten segítségével sikerült is felnevelni. Gyönyörű lány lett belőle, mikor megismerkedett Bandival, aki elvette feleségül

Gyászoló család

és kényeztette, szerette az ő szépséges asszonyát.

Munkát vállalt Erdélyben, Nyáradremetén. Sokat dolgozott erdőmérnökként az erdőben, ahol fákat telepítettek, kitermeltek, úsztattak. Gyönyörű házban laktak. Gabit anynyira szerették az állatok, hogy a héjától megmenett kiskacsa lépten-nyo-

mon követte, a ló pedig utána ment a szalonba is.

Boldogságuk beteljesedett, meg is érkezett a trónörökös Zsolt, akit Gabi nagyon nehezen tudott a világra hozni, mert egyetlen kórházba sem engedték be. De apósa – Toncsi Bácsi segítségével – végül mégis sikerült. Zakariás Zsolt gyö-

nyörű kislány volt, szemük fénye a gyermek... de aztán...

Aztán összedőlt a világ!

Oda kacsá, ló, bútorok, képek, értékek, gyönyörű Erdély. Kitért a második világháború. Gabi, anyukája – Gabi Néni – és a 3–4 hónapos Zsolt menekültek Pestre. Pestre a közös házba Pasarétre, hogy majd ott találkozzanak Bandival, akit akkor már behívtak katonának. Kiderült, hogy tovább kell menniük. Messzebbre, mint gondolták. Ki Németországba.

Az asszony követi urát, Gabi ment Bandi után a pici fiúval. Hideg volt. Éheztek, fáztak, erdőben laktak, teherautón utaztak. A kis Zsolt is... De ő nem bírta... Nem bírta az éhezést, a hideget... Belehalt... Meghalt 11 hónaposan. Münchenben temették el...

Mikor a háború végén visszajöttek, visszajöttek a hazájukba, üres babakocsival álltak a pályaudvaron. Így tudta meg mindenki mi történt.

Beköltöztek a Pasaréti úti házba, fel a manzárdba. Kettőjüknek elég volt a pici lakás, meghúzták magukat.

Dörgött az ég, villámlott, vitték az emberek. Éjszaka, sötét, lefüggönyözött autóban. Senki nem tudta hová, csak sejtették. A gonosz nem nyugszik, továbbbi áldozatokat követel. Nem volt elég a háború. Maradt még. Gyilkolni, fosztogatni, rendes embert háborgatni, házat bútorát elvenni, életét megkeseríteni!

Mégis, mégis az élet él, és élni akar...

Megérkezett Enikő, – hogy talán, ha lehet? – pótolja Zsoltot. Később Gáborka, hogy ne legyenek egyedül.

De a fenyegetettség ott volt, a világ e táján nem megy aludni az ördög. 1956-ban rémülten költöztünk a pincébe, féltünk, utolsó menedékünket is lebombázzák.

Gondolták – mint sokan mások – elég

volt a nehézségből, próbálják újra nyugaton, hátha sikerül. De Gáborka pici volt – egy éves – ekkora gyerekkel újra elindulni, kockáztatni megint... Nem, ezt mégse!

Maradtunk. Maradtunk a pici lakásban még többen. Mami levelet írt Hruscovnak, engedné ki az anyukáját Munkácsról. Sikerült, kiengedték!

Így lettünk öten a pici lakásban. Mindenkinek talán egy ágy jutott, mert az óvoda – a megélhetés egyetlen forrása, államilag elismert, iskola előkészítő, Mami jól végzett munkájának bizonyítéka – is sok helyet foglalt.

De örökké keseregni, szomorkodni, félni nem lehet, hát kifogtak az életen és álarcosbált rendeztek, nevettek, mulattak, pálinkát főztek – persze titokban. Tudták, ez az egyetlen, amivel elúzhatik a gonoszt. Api bilivel a fején, pizsamában köszöntötte az újévet Törökéknél, Mami porcelán gyertyatartóval üdvözölte az álarcosbált résztvevőit.

A gyerekek nőttek, növekedtek. Enikő szép nagy lány lett, Gáborka, az égetni való rossz kislány a fenyítés előtt párnával tömte ki a tréningnadrágját, hogy ne fájjon annyira.

Nyáron eveztünk, Mami énekelt „... Tengerész, ó szívem tengerész...”... Api féltett minket, nehogy a Dunába boruljunk. Télen síeltünk, tavasszal kirándultunk, ősszel gombát kerestünk. A Tátrában éjjel 11-kor sátrat vertünk, félvén a medvéktől, Api reggel 4-kor nyújtózkodva a sátorban azt mondta, most pihen. Mikor Nagymaroson békákra ültünk, már fel sem tűnt senkinek.

De! Az ördög folytatta. Gábor 20 évesen disszidált Németországba, abba a városba, ahol 30 évvel ezelőtt a bátyját temették. Mami tudta, Ő érezte... A képslapon, – melyet a Balatonról adtak fel

– budapesti pecsét volt. Kihajolt az ablakon, ne lássa senki, hogy sír...

Ez már önmagában elég egy agyvérzéshez, ami csak most érte el, pedig sokszor operálták. Soha senkinek nem árulhattuk el, hogy kórházban van.

Enikő férjhez ment, nem nagyon sikerült a házasság, viszont megérkezett Rita, mindenki öröme. Kedves, jó kislány. Mindenki szereti.

Gabi és Bandi, Mami és Api egyedül maradtak az akkorra már nem kis lakásban. Api faragott, úgy faragott, ahogy Erdélyben szoktak, ahogy cserkészkorából emlékezett rá, de meghaladván akkori önmagát, igazi művészi élményt nyújtva.

Sokat vigyáztak Ritára, míg aztán Api elbúcsúzott, csendben, feltűnés nélkül, tapintatosan, a rá jellemző módon.

Maradtunk hárman. Mami, Enikő, Rita.

És mentünk. Mentünk mindenhova.

Kiállításra, operába, színházba, koncertre, nyaralni, vacsorára. Gábor vacsorájára, aki úgy főz, mint egy mesterszakács és olyan elegánsan, mint a legjobb étter-

mekben szoktak. Aki *azóta* hazajött, de már nincs is itthon.

Mami bölcs lett az évek folyamán. Fiatalkori szenvedélye lanyhult, sok jó tanácsot adott. Segített, ha szükség volt rá, sokszor önmagát is lenyűgöztén, jóvátéve, amit korábban elrontott.

Szerette az embereket, szerette a társaságot. Barátnőivel, Ritával, Boriskával. Máriával, Edittel, Líviával sokat találkozott. Nagyon jól érezte magát velük.

... és Franciska. Franciska, kit ringatott, becézett, órákig szaladgált a pici, szőke angyalkával. Ritáék kislányával. Úgy szerette őt, ahogy talán addig senkit...

... és, és most elment. Elment, itt hagyván minket, szépen, csendben, váratlanul.

Azt hittük megint rossz a telefonzsinór...

Igen, rossz, mert örökre elszakadt... Nyugodj békében.

Zaklatott életed véget ért. Már várnak fent.

És Api gyönyörű faragott keresztje alatt örök nyugalmat kaptok, ti hárman. Nagyika, Mami és Api.

Zakariás Enikő

2008 november

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Bálintné Kovács Júlia rovata

Kapcsolattartás

„Kedves Júlia,

Marosvásárhelyről jelentkezem, köszönöm a Füzeteket. Régi vágyam, hogy valami módon kapcsolatot teremtsék az erdélyi örmény származásúakkal. Különösen érdeklődöm a Duha nevékről.

Édesapám Duha Kristóf örménynek tartotta magát, és erre különösen büszke is volt. Ő kapcsolatot, barátságot tartott fenn a gyergyói örményekkel, ezek voltak közelebb Maroshévízhez, ahol 1942-től haláláig élt.

Tudom, hogy apai nagyapám, - aki születésemkor már nem élt – szamosújvári eredetű volt, többen voltak testvérek, a felmenőim között magas rangú örménykatolikus papról tudok, meg köztisztviselő is volt közöttük, legalábbis így emlékezem nagynéném elbeszéléseiből, amelyeket gyermekkoromban hallgattam.

Volt egy Családi Krónikánk – amit még én is láttam és olvastam gyermekként, de sajnos ez a nagynéném Duna-csatornához való elhurcolásakor elveszett (kulák volt). A krónika szerint őseink az 1600-as évek második felében indulhattak útnak, ekkor volt az első bejegyzés örmény nyelven.

A marosvásárhelyi Duha Tibor és családján kívül nem tudok Duhákról.

Nagyon szeretnék a Duha nevékről valamit tudni, esetleg kapcsolatot teremteni velük. Nagyon ritka név a Duha, és úgy érzem, hogy ha vannak még valahol, egy töről származhatunk, és valamit megtudhatok a gyökereimről.

A nagyapám Duha Iván Szamosújvárról jött Mezőrúcsra az 1890-es évek végén ott vett birtokot. Ez minden, amit tudok a származásunkról.

Ha önnek, mint szervezőnek, kapcsolattartónak vannak információi a Duhákról, kérem ha ideje engedi, közölje velem.

Előre is köszönettel és tisztelettel Mellauné Duha Melánia.”

Kedves Melánia, örömmel jelzem, hogy elég sok adatot sikerült már eddig is gyűjtenem a Duha családról, és a kutakodást tovább folytatom, egyúttal elnézését kérem, hogy csak most sikerült sort kerítenem a nyilvános válaszadásra.

Azért gondolom ezt a módot célszerűnek, mert így lehetőséget teremthetünk arra, hogy a Füzetünk olvasói közül is megszólaljanak azok, akik kötődnek a Duha családhoz.

Mindenekelőtt közlöm, hogy a Gudenus János József szerkesztette Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című könyvben több adat is található és más forrásokban is. A Teleki Tékában megtalálja ezeket a forrásokat.

Szeretettel Júlia.

„Kedves Julika!

Köszönöm leveledet, mindkét adatközlés kedvemre való, örömet szerzett.

Az újságból kivágott cikkek utódaim miatt. Úgy gondolom nem tekinthető dicsekvésnek, ha büszke vagyok fiaimra, azért, amit a magyar líra érdekében tettek és tesznek. Nemcsak a Kárpát-medencében, ahol magyarok laknak, hanem hírét viszik Dél-Amerikától Japánig, azoknak a távoli népeknek is, akik talán nem tudták, hogy magyarok is vannak a világon, hogy élt és írt nagyszerű verseket Balassi Bálint, Arany János, Ady Endre, Petőfi Sándor meg a többiek, és élnek és írnak ma is olyanok, mint például Kányádi Sándor.

Aztán örültem a fényképnek őseim miatt. Ők derék iparos- vagy értelmiségi polgárok voltak, ki magyar, ki német, ki tót származású, ahogyan ebben az országban sok nemzet összekeveredett, de ennek a hazának becsületéért tevékenykedtek.

Gyűjtöm a családi adatokat, és erről a fényképről tudtam meg, hogy dédapámnak, a beszercebányai kocsí készítő- és nyergesmesternek húga, Gryllus Rózsa mikor született, és mikor halt meg.

Köszönöm, hogy gondoltál ránk. Sok szeretettel viszonzozzuk.

Vilmos”

(Megjegyzem, hogy ifj. Gryllus Vilmost és általában a Gryllus családot tiszteletbeli örményeknek fogadtam már évekkkel ezelőtt.... B.K.J.)

Bálintné Kovács Júlia

Részletek Rétháti Kövér Gábor közérdekű leveleiből

„Van egy doboz 19 századi fényképem, csízmás – zsinoros magyar öltözetű urakkal és delnőkkel. Ezek családi képek, és két veretes bőrkötéses albumot töltöttek meg! Minden kép alatt nevekkal!

A háború alatt Magyarországon éltem, aradi apósom félelmében a címeres albumból kivette a képeket, és az albumokat megsemmisítette...! Így a képek megmaradtak, de csak a szűkebb családiakról tudom, kiket ábrázolnak! Ez is a 20. század okozta kisebb tragédia...! A tipikus örmény vonások sok képen feltűnőek!

Augusztus 15-én voltam 98 éves. (kiemelés tőlem B. K. J.) Idegenbeli barátaim szabadságukat úgy időzítették, hogy itt lehessenek, így kb.10 felejtethetetlen délutánt töltöttek nálam. Hogy látom-e még valaha őket, azt nem merem remélni!

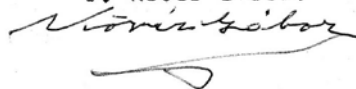
Szerkesztésben van második könyvem, és egy harmadik is előkészületben.

Nagyon nehezen mozdulok ki hazulról, mert jóformán minden testi erőmet elvesztettem. Azért még ha jó idő van, kerékpáron el tudok menni közbelső pihenőkkel, így például a postára ezzel a levéllel. Velem a KÖVÉR név eltűnik innen...

Nagyra értékelem azt a munkát, amit az örménység számára végeznek! A Teremtő adjon erőt, egészséget Önöknek e nemes, önzetlen feladathoz!!

Ezt kívánva búcsúzik őszinte tisztelőjük az aradi

r. Kövér Gábor.

Kedves Júlia !

Arad, 2008. nov. 6.

Küldeményéhez – amit köszönettel vettem – mellékeltem írása bátorított a bizalmasabb megszólításra. Örömmel olvasom az EÖGYKE kiadvány, ami havonta megszinesíti meglehetősen megfakult életemet...

Mivel mellékeltem sorait, amelyek kegyes szándékot, de igényt is tartalmaznak, felvetnék néhány tisztázást kívánó, gyakorlati kérdést.

1. A kért 19. századi fényképek eredetiek legyenek, vagy másolatok, hogy kiket ábrázolnak azt néhány kivétellel nem tudom. Tehát tudnom kell, igényli-e a képanyagot nevek nélkül is? A képek 6x9 cm. Méretűek és lényegében a 67-es kiegyezés és a millennium között készültek.

2. Gondolom, szándékát ismerve, a képeken kívül egyéb adatokra is kíváncsi lenne. Maradtak némi szegényes, de értékes relikviák is állapotuk sajnos (papírok, rajzok tudományos értékkel) hozzáértő restaurátort igényelnek. Hogy ezekre igény van-e és restaurálási lehetőség? Erre szeretnék választ kapni. Mert az itteni muzeális viszonyok még nem érték el azt a semlegességet kívánó szintet, hogy bizalommal átadnám Kövér hagyatékként az illetékeseknek!”

Kedves Gábor, íme kérdéseit, javaslatait ezúton továbbítom azoknak, akik érdemben tudnak azokra válaszolni, és bízom benne, hogy meg is teszik.

Megmaradni és másnak lenni

Örmény művészek a Csörsz utcai művelődési központban

Immár hagyomány, hogy a kerületi örmény önkormányzat reprezentatív rendezvényen mutat be egy-egy szeletet népe kultúrájából, múltjából. Míg az előző öt tárlaton az óhaza értékeire helyezték a hangsúlyt, addig az idén három erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező kortárs művész kapott bemutatkozási lehetőséget.

Ispánki Dávid: Kakasviadal

használata az akriltól az olajon át a komputergrafikáig terjed.

Mindehhez gazdag témaválaszték is társul: csendélet, tájkép, portré, az örmény múltat idéző templom, cseréptöredékre festett meserészlet, kakasviadalt origamiszerű stílusban ábrázoló kép.

M. Kiss Katalin keramikus szakszerű tárlatvezetéséből kiderült, Ispánki Dávid sokoldalúságából csak egy viszonylag szűk szemelvényt villanthatott fel a tárlat. Épületeket díszítő falfestményei, könyv-illusztrációi ugyanis szintén jelentősek. Az alkotó az Arany János Gimnáziumban érettségizett, majd művészeti magániskolákban folytatta tanulmányait, 2006-ban diplomázott az ELTE BTK-n. Megrendelésre is dolgozik, művei holland, svájci, orosz, portugál, kanadai magángyűjteményekben is megtalálhatók.

A rendezvény keretében mutatták be a nagyközönségnek a Noran Kiadó gondo-

zásában megjelent Magyar írók novellái: Örmények című kötetet. Az 560 oldalas antológiában a népcsoportról szóló történetek kaptak helyet többek között olyan szerzők tollából, mint Ady Endre, Bartis Attila, Benedek Elek, Hunyadi Sándor, Jókai Mór, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Lászlóffy Aladár, Molnár Ferenc, Nyíró József, Petelei István és Tamási Áron.

A helyi örmény önkormányzat elnöke, Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit népe Erdélyben történő letelepedését mesélte el. Mint mondta: a XVII. század végén, Apafi Mihály fejedelem idején bevándorolt örménység duzzadó erszénnyel, életerősen, kitűnő kereskedelmi érzékkel, fejlett kultúrával érkezett új hazájába. Úgy indították meg ottani életüket, mintha ennek a tájnak nemcsak sajátos múltjával, hanem jövőjével is tisztában lennének.

Az esemény védnöke, Lovas Pál alpolgármester azt elemezte, vajon mi lehet az az erő, ami összetartja e maroknyi népet. Hangsúlyozta: az örmények sorsa számos tekintetben hasonlós a magyarokéval. Legfőbb közös erényünk az újrakezdés képességében rejlik – állapította meg.

A program végén két erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező művész is bemutatkozott: a könyvből Várady Mária színésznő olvasott fel szemelvényeket, míg Szilvay Ingrid zongoraművész részleteket adott elő legújabb CD-jéről.

Janzsó Tamás

Hegyvidék – 2008. november 8.

Örmény-magyar gyermekrovat

(22. rész)

Kedves örmény származású gyermekek!

2007-ben elindítottunk nektek egy rovatot, hogy megismerjétek örmény őseink történetét. Magyar őseinkről – *Szent István* királyról, *Szent Erzsébet*ről, *Szent László*ról, *Szent Imre* hercegről és másokról – biztosan nagyon sok szép történetet ismertek. Ti azonban a magyar ősök mellett sok örmény hőst is őseiteknek tudhattok, akik Örményországban éltek, ahonnan mi is származunk. Rájuk is büszkék lehettek, mert nagyon sokat tettek népükért és hitükért, és büszkén mesélhettek róluk az iskolában és a barátaitoknak.

2007-ben többen válaszoltak a kérdésekre, és mi nagyon örvendünk nekik. De még sokan vannak, akik szeretnének írni és nyerni 2008-ban is. Mert a verseny a Marosvásárhelyi Örménymagyar Egyesület jóvoltából ebben az évben is folytatódik! Ha nem tudtok írni, akkor rajzoljatok, ha pedig nem értitek, akkor addig nyaggassátok szüleiteket és nagyszüleiteket, amíg segítenek.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT GYŐZTESE 2008-BAN!

Leveleiteket várjuk emailon: pattila001@yahoo.it, vagy *dr. Puskás Attila*, str. Busuioacului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

Terdát és Szent Gergely

A rómaiak megígérték a hozzájuk hű Terdát, hogy segítenek visszaszerelni Örményország trónját a perzsáktól. Terdát Cezáreába utazott, ami római fennhatóság alatt volt, és ott sok örmény menekültet, katonát, fiataalt és nemeset talált. Közöttük volt Anak fia, Gergely is. Terdát vezetésével mindannyian hazatértek, és elűzték a perzsákat Örményország területéről. A nagy győzelmet Anahid istennőnek kellett megköszönni, és minden örmény igyekezett virágokat és zöld ágakat tenni az istennő szobra elé.

„Te is áldozz zöld ágakat az istennőnek, Gergely!” – mondta Terdát.

„Nem, én nem mutatok be áldozatot egy szobornak, én keresztény vagyok” – válaszolta Gergely.

Terdát felismerte, hogy Gergely Anak fia, és, hogy nem tiszteli az örmények

isteneit. Kegyetlenül megkínozta és egy sötét verembe vetette, amit örményül úgy nevezünk, hogy „Khor Virab”.

Miért vetették Khor Virab sötét verembe Szent Gergelyt?

Októberi válasz: Gergelyt azért kellett kimenekíteni Örményországból, mert édesapja a vadászaton megölte a királyt. Tirdát azért vitték római földre, hogy megmeneküljön Árdáckhid haragjától.

Molnár Zsófia,
Marosvásárhely

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2008. évi (XII. évfolyam) tartalomjegyzéke

Január XII. évf. 131. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Betlehemesekkel érkezett a Kis Jézus az örményekhez – Frigyesy Ágnes
- Visszatekintés az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) 2007. évi működésére – dr. Issekutz Sarolta
- Laudáció Tutsek Jánosról – dr. Issekutz Sarolta
- Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója 3. rész – Vincze Zoltán
- Lesz Marosvásárhelyen is magyar-örmény egyesület? – Bakó Zoltán
- Örmény Múzeum – Egyesület, 1907–2007 2. rész – Kiss Ferenc (Dés)
- A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség hírei – Fülöp Ákos atya
- Adatok a magyararláposi örménymagyarokról 18. rész – Bálintné Kovács Júlia
- Megjelent Száva Alex –Ó, barátom – Ov paregam című CD-je
- Hat évesredes utazás Örményországban 7. rész – Zsigmond Benedek
- Fővárosi Örmény Klub januári programja
- Pro Cultura Minoritatum Hungariae kisebbségi díj az Örmény Katolikus Lelkészségnek
- Már sosem látható tájak 1. rész – Murádin Jenő
- A kanaki Dániel-kastély – Németh Ferenc
- Prima Primissima díjak örmény származású művészeknek is! – F. Á.
- Köszönetmondás
- Szemelvények a jókívánságok közül
- Él a Bogdán –napfénymúterem Kézdivásárhelyen –Iochom István
- Részletek Miklósi-Sikes Csaba: Fényképészek és műtermek Erdélyben 1839–1916 (Székelyudvarhely, 2001) című könyvéből
- Erdély szépe örmény származású székely-magyar – B. J.
- Olvasói levelek az iwiw-en keresztül – Bálint Júlia
- Szorításban – Beder Tibor Gebiz nemzeti öntudatáról, a székely medvéről 1. rész – Margittai Gábor
- A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (11. rész) – Dr. Puskás Attila
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Gyermekválasz
- A Napút díja Lászlóffy Aladárnak

Február XII. évf. 132. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Zarándokutakról nem csak zarándokolni vágyóknak – Béres L. Attila

- Zarándoklatok és zarándokhelyek (Részletek) – Várady Mária
- A mélypont ellenében 1. rész – Kabdebó Lóránt
- Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója 4. rész – Vincze Zoltán
- Örmény Múzeum – Egyesület, 1907–2007 3. befejező rész – Kiss Ferenc (Dés)
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 19. rész – Bálintné Kovács Júlia
- Megjelent Száva Alex –Ó, barátom – Ov paregam című CD-je
- „Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt” 1. rész – Udvarhelyi Éva Tessza
- Fővárosi Örmény Klub februári programja
- Hat évezredes utazás Örményországban 8. rész – Zsigmond Benedek
- Már sosem látható tájak 2., befejező rész – Murádin Jenő
- Szorításban – Beder Tibor Gebiz nemzeti öntudatáról, a székely medvérről 2., befejező rész – Margittai Gábor
- Köszöntő a tánc világnapján – Novák Ferenc
- Köszönetnyilvánítás
- Vendégségben az örmény katolikusoknál – Szongoth Gábor
- A Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség hírei – Fülöp Ákos atya
- Földönfutó, ágrólszakadt – Murádin László
- Balázs-Bécsi Attila „A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája” című könyvének névmutatója 1. rész – Ifj. Gabányi János
- Szomorújelentés: Dr. Szentpéteri János
- A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (12. rész) – Dr. Puskás Attila
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Felhívás!

Március XII. évf. 133. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Időtöltés jó társaságban – Béres L. Attila
- Pénzügyi beszámoló 2007 (EÖGYKE) – dr. Issekutz Sarolta
- „Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt” (2. rész) – Udvarhelyi Éva Tessza
- Fővárosi Örmény Klub március 20-i műsora
- A mélypont ellenében (2. rész) – Kabdebó Lóránt
- Ébresztő (vers) – Bajza József
- Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója (5. rész) – Vincze Zoltán
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról (20. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Petőfi Sándor látogatása, sétája Szamosújvárt (Szerkesztett részletek) – Kolozsi Gergely István
- Felhívás templomépítés támogatására!
- Az Örmény Kultúra Hete 2008. április 17 – 25. rendezvényei
- Jövőnkért ... – Kovács Éva

- Örmény bál Gyergyóban – Balázs Katalin
- Nagyböjti gondolatok – Thomas Merton: A csend szava
- Nagybánya és Zombor között – Szerkesztő: Mihályi Katalin
- Örmény újév Marosvásárhelyen – MÖMKE sajtóiroda
- Barangolás őseink földjén
- Erdély – Herczeg Renáta
- Színészmesterségből jeles – B. L. A.
- Húsvétra készülődés az erdélyi örményeknél – Dr. Issekutz Sarolta – Incze Fejér Anikó
- Szomorújelentések: Lukács József, Dr. Balázs László, Vitéz Beszenszky Dániel, Ft. Pál Sándor
- Olvasói levelek, kapcsolattartás – Bálintné Kovács Júlia
- A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (13. rész) – Dr. Puskás Attila
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Felhívás!

Április XII. évf. 134. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Új utakon a rákbetegek életéért – Béres L. Attila
- Útam a gyűlölettől a reményig 1. rész – Line Abrahamian
- „Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt” (3. rész) – Udvarhelyi Éva Tessza
- A mélypont ellenében (3. rész) – Kabdebó Lóránt
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról (21. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója (6. rész) – Vincze Zoltán
- Szamosújvári március 15-i emlékek – Dr. Kegyes Csaba
- Meghívó Örmény Kultúra Hete – 2008. április 17 – 25. rendezvényei
- Kisebbségi kapcsolatok könyve Erdélyi örmény gyökerek – Sylvester Lajos
- Felhívás templomépítés támogatására!
- Murádin László nyelvművelő turistakalauza – Németh Júlia
- Barangolás őseink földjén – EÖGYKE 2008 program
- Sport – Kezdet és vég: szemben a törökökkel a foci vb-selejtezőn – (béres)
- Tudósítás Csíkszeredáról – Ajtony Artúr
- Az örmények Velencéje – Reviczky Katalin
- Olvasói levelek, kapcsolattartás – Bálintné Kovács Júlia
- A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (14. rész) – Dr. Puskás Attila
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Utolsó Felhívás!

Május XII. évf. 135. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Így kerek a világ – Kabdebó Lóránt
- Utam a gyűlölettől a reményig II. rész – Line Abrahamian
- „Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt” (4. rész) – Udvarhelyi Éva Tessza
- Télutó Marosvásárhelyen – Szász Ávéd Rózsa
- Köszönetnyilvánítás
- Adatok a magyarlápasi örménymagyarokról (22. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Szamosújvári március 15-i emlékek 2. rész – Dr. Kegyes Csaba
- Örmény remény a Márai Szalonban – Várady Mária
- Mály József (1860–1901) az első nagybányai és az első impresszionista ígertű festőművésztünk – Árvainé Pataki Ilona
- Örmény kultúra hete 2008 Képes beszámoló a rendezvénysorozatról – Béres L. Attila
- Örmény kultúra hete 2008 Örmény filmnap a II. kerületben – Dr. Issekutz Sarolta
- Örmény kultúra hete 2008 Hálr Méhr
- Örmény kultúra hete 2008 „335 éve Magyarhonban” – M
- Örmény kultúra hete 2008 Kiállítás az Örmény Katolikus Plébánia és templom dokumentumaiból – M
- Örmény kultúra hete 2008 Zenés vacsora az örmény konyha remekeivel a Fészek Étterem kertjében – dr. Issekutz Sarolta
- Barangolás őseink földjén – EÖGYKE 2008 programja
- Fővárosi Örmény Klub május 15-i meghívója
- Szomorújelentések: Lengyel Ákosné Faragó Mária, Tarpinián Dikrán
- Kápolnák húsvéti szerepe – Csibi Márta
- Olvasói levelek, kapcsolattartás – Bálintné Kovács Júlia
- Örmény-magyar gyermekrovat (15. rész) – Dr. Puskás Attila
- Rendelkezés a személyi jövedelemadó 1%-ról
- Örmény kultúra hete 2008 – fotó: Dr. Ashot Hovakimian az Örmény Köztársaság nagykövete

Június XII. évf. 136. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- A fővárosi iroda nem, de a klub működik – ba–
- Örmények gyökerei – Daniss Győző
- Tótfalusi örmény betűi – Kovy Iván
- Háromszéki anekdotika– Ilia Mihály
- Magyarul is megjelent a Pacsirtavár
- A fővárosi Örmény Klub június 19-i meghívója
- Adatok a magyarlápasi örménymagyarokról (23. rész) – Bálintné Kovács Júlia

- „Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt” (5., befejező rész) – Udvarhelyi Éva Tessza
- Május 23-án Zuglóban – I. S
- Örmény kultúra hete 2008 Gyökerek és hajtások 1. – Ajtony Gábor és Ajtony Zsuzsa
- Örmény kultúra hete 2008 Tovább terjed az „örmény vírus” Erdélyben: fertőzési góc Marosvásárhelyen – Puskás Attila
- Örmény kultúra hete 2008 Az ünnep örömei – (Béres)
- Örmény kultúra hete 2008 A legjobb válasz – bé–
- Örmény kultúra hete 2008 Műhelytitkok – bla–
- Örmény kultúra hete 2008 Pozicionális identitás Egy marosvásárhelyi magyar-örmény Budapesten – B. L. A.
- Örmény kultúra hete 2008 Örménymagyarok Mátyás Király szülővárosába 1. rész – Bálintné Kovács Júlia
- Örmény empátiával vagyunk többek – Bakó Zoltán
- Emlékezés az első holokausztra – Nagy Botond
- Emlékezünk: Jakabffy Ernő – M
- Nemrég volt pünkösdi ünnepe – dcs
- Ékes virágszál – Dávid Antal Iván
- Vikol Kálmán zenetanár emlékplakettje –Vikol Erzsébet
- Emléktáblát állítana egy nagyszerű asszonynak – Béres L. Attila
- Örmény-magyar gyermekrovat (16. rész) – Dr. Puskás Attila
- Barangolás őseink földjén – EÖGYKE 2008 évi program
- Programajánló: Világosító Szent Gergely napi búcsú + II. kerület Napja

Július–augusztus XII. évf. 137–138. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Filmemlékek és kézbe vett könyvek – Béres L. Attila
- Magyar nyelven a Pacsirtavár – Kali Kinga
- Antonia Arslan: Pacsirtavár (Regényrészlet 1.) – Fordította: Király Kinga Júlia
- A Miatyánk legrégebbi magyar szövege – Müncheni-kódex 1466.
- Fordított, összefonódott – B. L. A.
- Fővárosi Örmény Klub – július 17., augusztus 21. program
- Adatok a magyarlápasi örménymagyarokról (24. rész) – Bálintné Kovács Júlia és Moldován Lajos
- Szamosújvári búcsú – Erkei Csaba
- A színvonal kötelez – Dr. Benedek Katalin
- Gyökerek és Hajtások: csiki örmény családok múltja és jelene (2. rész) – Ajtony Gábor és Ajtony Zsuzsa
- Örménymagyarok Mátyás király szülővárosában (2., befejező rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Az éjféli párbaj – Kovács Dezső

- Lázrózsák – Cs. Szabó László
- Képes visszapillantás – (Béres)
- A Muszadag negyven megtestesülése – Lászlóffy Aladár
- Éljen a Szabadság! – Szóke István
- A Keresztútról – Várady Mária
- Az örmények mindennapi kenyeré: a lavas (1. rész) – Dukai Ditta
- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- A szamosújvári sportdiplomata – Béres L. Attila
- Örmény olimpikonok – –ba–
- Örmény olimpiai szereplés – –b–
- Börtönnapló – Sylvester Lajos
- Közös történeteink – Budai-Merza Pál
- Pusztakamarás, Vajdakamarás – Murádin László
- Helyreigazítás – Vikol Erzsébet
- Időszámítás – Sáska Pál
- Nincs kolozsvári térképem – Cs. Szabó László
- Mindaz, ami ezer évén át történik velünk, ... – Ady Endre
- Szerkesztői gondolatok – dr. Issekutz Sarolta
- Dr. Issekutz Sarolta: Erdélyi örmény konyha, fűszerezve c. könyv receptjei
- Örmény-magyar gyermekrovat (17–18. rész) – dr. Puskás Attila
- II. kerület Napja – dr. Issekutz Sarolta

Szeptember XII. évf. 139. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Élménybeszámolók szóban, filmen és dián – Béres L. Attila
- Antonia Arslan: Pacsirtavár (Regényrészlet 2.) – Fordította: Király Kinga Júlia
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról (25. rész) – Bálintné Kovács Júlia – Moldován Lajos
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület őszi kulturális programajánlata
- Erzsébetváros 2008. augusztus 15. – I. S.
- Gyökerek és hajtások: csíki örmény családok múltja és jelene (3., befejező rész) – Ajtony Gábor és Ajtony Zsuzsa
- Marosszéki örmények találkozója Gernyeszegen – dr. Issekutz Sarolta
- A Vaskaputól Marosszéken át Erdély kapujáig – Marschall Katalin
- Az örmények mindennapi kenyeré: a lavas (2. rész) – Dukai Ditta
- Olvasói levelek, kapcsolattartás – Bálintné Kovács Júlia
- Vákár Tibor Ybl-díjas építész emlékkiállítás
- Három rendezvény Gyergyószentmiklóson – Madaras Szilárd
- Czárán Gyula – Dr. Zielinski Róbert
- Százéves születésnap – Dr. Issekutz Sarolta
- Sikeres könyvbemutató – Vikol Erzsébet
- Felnőtt mesék – Farkas Anita

- Dragomán György író, műfordító
- A fehér király bestseller könyv lett Ausztriában
- Elment a szamosújvári örmények krónikása – Murádin Antalné
- Örmény-magyar gyermekrovat (19. rész) – dr. Puskás Attila
- Kettős könyvbemutató a Liteában – K. A.
- Hat örmény bronz, Magyarország a 21. – (Béres)

Október XII. évf. 140. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Formabontó könyv- és virág bemutató – Béres L. Attila
- Látogatóban a szamosújvári örmény katolikus plébánián –jm
- Teréz napi búcsú
- Adatok a magyarláposi örménymagyarokról (26. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Kisebbségért díjat vett át a Téka Alapítvány
- Magyar Örökség díj: Dr. Szarka György – Császár Angela
- Szülőföld (vers) – Szilágyi Domokos
- Előhang (vers) – Kányádi Sándor
- Nővérem regénye – Tarján Tamás
- Gyümölcskultúra az Ararát tövében – Dukai Ditta
- Ha Te vagy az Atyánk (vers) – Rózsa Gáspár
- Pongráz Ödön (1. rész) – Kozma Huba
- Tisza-partjaink: Hollósy Simon Máramaroson – Major
- Közlemény – dr. Issekutz Sarolta
- Az örmények mindennapi kenyeré (3., befejező rész) – Dukai Ditta
- Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú – I. S.
- Jakabffy Elemér és a Magyar Kisebbségek – Király Rozália
- Karajan, a kaméleon – Ókovács Szilveszter
- A mezőbáncsi Osztián Béla családjáról – „dióhéjban” – Bálintné Kovács Júlia – Moszkovitsné Osztián Aranka
- Ünnepek a Tabánban – Várady Mária
- In memoriam Vahot Szongott Dénes – Nagy Baka György
- Urmánczy Nándor emléknapp Maroshévízen – Budai Merza Pál
- Szomorújelentés (Karácsony András)
- Örmény-magyar gyermekrovat (20. rész) – dr. Puskás Attila
- Családi nap a Tisztviselő-telepen – Zakariás Enikő
- Fővárosi Örmény Klub: „Emlékek szárnyán”

November XII. évf. 141. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Lehet könny(gáz) nélkül is sírni... – Béres L. Attila

- Fővárosi Örmény Klub: Ünnepi hangverseny
- Megemlékeztek a felejthetetlen hősokról – (Béres)
- Keresztút monodrámá
- A Lápos-völgyi örmények (1. rész) – Bálintné Kovács Júlia – Moldován Lajos
- Ecsmiadzin kincsei – fotókiállítás – Egy rendszeres látogató
- Gyűjtés
- A legnagyobb ajándék – K. I.
- Nagybecskerek, Elemér 2008 – M
- Elemér
- Kiss Ernő
- Október az iskolai könyvtárak hónapja – dr. Issekutz Sarolta
- Emléktábla-avatás – I. S.
- Nyilvános testületi ülés – dr. Issekutz Sarolta
- Erdélyi örmények – M
- '56 október 23.
- Pongráz Ödön (2. rész) – Kozma Huba
- Mindenszentekre – Baróti László-Sándor
- Kint voltam a... (vers) – ifj. Issekutz Gergely
- Felhívás – dr. Issekutz Sarolta
- Egy kis statisztika – Szerkesztőség
- Gyergyói impressio – Szász Ávéd Rózsa
- Ojtoz völgye a hadak útján (1. rész) – Sylvester Lajos
- A mezőbándi Osztián Béla családjáról – „dióhéjban” (2. rész) – Bálintné Kovács Júlia – Moszkovitsné Osztián Aranka
- Emlékek nyomában – Vizi Ildikó
- Meghívó
- Figyelem!
- Százéves célkitűzés valósult meg – Neumann Andrea
- Olvasói levél
- Kapcsolattartás – Bálintné Kovács Júlia
- Örmény-magyar gyermekrovat (21. rész) – dr. Puskás Attila
- Felhívás!

December XII. évf. 142. szám

- Gondolatok az örmény liturgiából – Dr. Sasvári László
- Ünnepi hangverseny az '56-os forradalom és szabadságharc áldozatainak emlékére – Béres L. Attila
- Pacsirtavár, avagy emberi sorsok a genocídium viharában – Potozky László
- Csoma Botond könyvbemutatóján vett részt
- A Lápos-völgyi örmények (2. rész) – Bálintné Kovács Júlia – Moldován Lajos
- „...fűszerezve” – Dr. Sasvári László
- Diós-mazsolás kalács – I. S.

- Megmaradni és másnak lenni – Janzso Tamás
- Czárán Gyula köztéri szobra Nagyváradon – Egri Ferenc
- Fővárosi Örmény Klub: Szent Karácsony ünnepén
- Pongráz Ödön (3. rész) – Kozma Huba
- A Mágárdi Bodurián Alapítvány Örmény estet szervezett
- A megtestesülés aktuális mondanivalója Szent Lukács gyermektörténetében – Baróti László-Sándor
- Egyházi hírek
- Anno domini 1779. december 20-ikán, Elizabethen – Fordította: Száva Alex
- Felhívás – dr. Issekutz Sarolta
- Ojtoz völgye a hadak útján (2. rész) – Sylvester Lajos
- Őseink nyelve (1. rész) – Száva Alex
- 100 év – Kabdebó Júlia
- 110 éve hunyt el Száva Kristóf csíkszeredai kereskedő és vállalkozó – Dr. Száva Tibor Sándor
- Szomorújelentés: özv. Zakariás Andrásné Szabó Gabriella – Zakariás Enikő
- Kapcsolattartás – Bálintné Kovács Júlia
- Örmény-magyar gyermekrovat (22. rész) – dr. Puskás Attila
- Felhívás!

*Áldott, békés Karácsonyi Ünnepeket
és boldog 2009-es új esztendőt kívánunk!
Snorhavor nor dári!*

A Fővárosi Örmény Klub 2008. évi műsora

Január 17.

- Újévi köszöntő – dr. Issekutz Sarolta
- Az Ararát Ravennában – Várady Mária: Egy zarándokút tanulságai
- Dr. Benedek Katalin és Dávid Csaba beszámolója a 2007. évi Világosító Szent Gergely Búcsúról – Szamosújvárról
- Erzsébetvárosi Örmény Búcsú – ifj. Opra Vilmos és Böjtös J. Opra Györgyi filmje

Február 21.

- A reneszánsz kor zenéi – Vonka Viktor zenész
- Barangolás őseink földjén (Marosszék, Nyárádmente, Hátszeg, Szászföld, Bánság) – Dr. Szarka György vetítettképes programajánlója

Március 20.

- A RÁK megelőzésének és komplementer kezelésének legújabb lehetőségei – Prof. mag. Dr. Dávid Tamás

Április 17.

- *Az Örmény Kultúra Hete (április 17–április 25.)* nyitórendezvénye:
- Erdélyi örmény festőművészek tárlata és Az Örmény Genocídium c. kiállítások megnyitása – megnyitotta: dr. Issekutz Sarolta és dr. Benedek Katalin, közreműködtek: Vikol Kálmán, Heim Kristóf, és Kátainé szilvay Ingrid

Május 15.

- Filmvetítés: Pandzsuni, a jótevő (1993, örmény nyelv, magyar felirat) 95' játékfilm, Rendezte: Arman Manarjan, Operatőr: Arman Mericsjan, Készült F. Otjan 1909-ben kiadott satirikus regényéből.

Június 19.

- Könyvbemutatók és filmek az Örmény Kultúra Hete kínálatából Gross Arnold (Kiadó: Gross Arnold és a Medence Gyoport Bt., 2008), képeskönyv – bemutatja a szerző
- Örmény Kultúra Hete (film az M2 Membrán c. műsorából) Antonia Arslan: Pacsirtavár (családrege az örmény népi társról) – Fordította: Király Kinga Júlia, Kiadó: Mentor, 2008 – Bemutatja: Kali Kinga
- Örmény Kultúra Hete – film a Rondó nemzetiségi magazinból Erdélyi örmény konyha, fűszerezve – Bemutatja: dr. Issekutz Sarolta, a könyv szerkesztője

Július 17.

- A székely gyors és az Őrház az 1000 éves határon – dokumentumfilmek bemutatója
- Sebő Ödön: A halálraítélt zászlóalj – könyvbemutató
- A filmeket és a könyvet bemutatja: Szenttamassy Katalin és Dr. Speciár Attila

Augusztus 21.

- Dukai Ditta etnológus: Képek az örmény gyümölcskultúrából – vetítettképes előadás

Szeptember 18.

- Kedves nők, napok, virágok (Kiadó: Zakariás Enikő, Budapest 2008) – Zakariás Enikő könyv- és virágbemutatója – Közreműködik: Puskás Eszter énekművész – Könyvvásár

Október 16.

- „Emlékek szárnyán” – Zenés nosztalgiaest Mártonffy Miklós előadóművésszel – Sztárvendég: Rác Kati énekesnő

November 20.

- Ünnepi hangverseny az '56-os forradalom és szabadságharc áldozatai emlékére – Közreműködik: Kirkosáné Magda Tünde (vibrafon), Kirkosa Péter (hegedű), Arany Zsuzsanna (zongora)
- H. Bodó József: A Hársfa virága – könyvbemutató – Közreműködik: Bolberitz Zsófia és Takács Bence előadóművészek

December 18.

- Szent Karácsony ünnepén – Ünnepi műsor
- I. rész: dr. Issekutz Sarolta elnök köszöntője és beszámolója az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2008. évi működéséről
- Szongott Kristóf díjátadás – 2008. évi díjazottak: Wertán Zsoltné és Zakariás Antal Dirán, az örmény katolikus egyházi gondnokság tagjai.
- II. rész: A Kecskés Együttes ünnepi műsora
- III. rész: (Sz) Újvári betlehemes. Előadja a Szent Család Plébánia gyermek színjátszó köre – Rendezte és betanította: dr. Kilián Istvánné. Ének: Egyháziné Marthy Katalin. Jelmez: Wertán Kinga

Nelly Shahnazaryan

Keresztút
monodrámá

Teréz: Várady Mária

December 30-án, pénteken 19 órakor

Budapesti Kamaraszínház
Ericsson Stúdió

Jegyek válthatók a Színház Szervezésén: Budapest VII., Asbóth utca 24.

Tel: 343-1125 vagy 06-30/811-1580

FELHÍVÁS!

Ebben az évben búcsúztunk el Lengyel Ákosné Faragó Máriától, mindannyiunk kedves Marika nénjétől.

Ezzel elment Szamosújvár utolsó nagyasszonya, utolsó igazi polgárasszonya, aki nemcsak élt ebben a városban, hanem állandóan alakította, értékkel töltötte meg szellemi és anyagi tereit. Azon kívül, hogy alapította, támogatta és fenntartotta a Téka Alapítványt, sokkal fontosabb dolgokat is adott:

– megtanított felelősen élni...
– jelentette az állandó kihívást arra, hogy ne csak magunkra figyeljünk, hanem vegyük észre azt, hogy a világ átalakítható, és tele van segítségre szoruló emberekkel.

Kezdettől fogva támogatta a mezőszéki szórványkollégium fenntartását. Ezért a családdal való konzultálás után, létrehoztuk a

**„LENGYEL MÁRIA
ÖSZTÖNDÍJALAPOT”.**

Aki Marika néni munkájának folytatásában részt szeretne venni, utalja pénzbeni adományát a következő számlaszámokra:

Intézmény neve (Románia)

FUNDATIA TÉKA
405300 GHERLA, Mihai Viteazul 39, Jud. Cluj

Bank adatai: BANCA ROMANA PENTRU DEZVOLTARE

405300 GHERLA, STR. CLUJULUI 7/A

SZÁMLASZÁM:

HUF: RO45BRDE130SV39908781300

RON: RO90BRDE130SV07017121300

EURO: RO13BRDE130SV06399801300

SWIFT KOD: BRDEROBU

MEGJEGYZÉS: „Lengyel Mária Ösztöndíj”

Ebben a tanévben az első ösztöndíj-sunk: *Szabó Lóránd* – VII. osztály.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeni adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacím: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791 – Sárkány Annamária titkárságvezető, félfogadás szerda 16–18., csütörtök 10–12. óráig)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár), dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.